

Sisto e Sesto

Povest iz Abrucev

Spisal Henrik Federer
Poslovenil Franc Poljanec

1917

Založila Katoliška Bukvarna
v Ljubljani

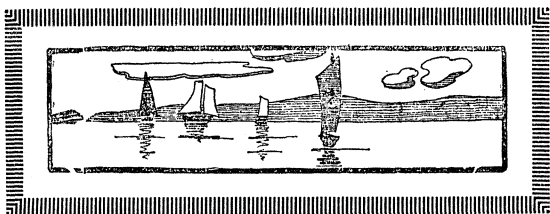
Tiskala Katoliška tiskarna

Vse pravice
pridrżane

III M 40454 R

I 11. XI. 1946'
/ 2379

I.

V podnožju sibilskih gorâ, v najsamotnejšem kotu Abrucev, je nastopilo na predvečer izleta na Monte Priore deževno vreme, tako grešno sivo in zmrzlo in neumorno, da sva morala moj spremljevalec in jaz več dni prebiti v nekem gnezdu brez cerkve in gostilne med štirimi temnimi, z odprtega ognjišča prekajenimi stenami kmeta-cigana in si preganjati čas z divjimi pripovedkami dvanajsteroglave občine, ki je tu skupaj čepela, in pa z njih enako divjim vinom. Ta stara sporočila, pol zgodovina, pol legenda, so bila podobna dimu temne izbe ali megli pred omreženimi okenci po barvi in po razmršenih zapletkih. Saj so se prav tako težko in strahotno plazila ob trdnih stenah preteklosti proti stropu, so se na vrhu stesnila v plašne

spake in grozeče podobe in so se le počasi, nekako v protislovju s svojo hudobno dušo nazadnje razvlekla v lahno plavkasto paro.

V teh hribovskih legendah je prvo vlogo igral brezpostavni, podivjani element, bodisi v vodi ali ognju ali živali ali človeku. Mrličiči so se izprehajali in tulili kot volkovi, hudič se je prikazoval v blisku in solnčnem siju, nebo je govorilo, vrhovi gorâ so se kadili kakor Sinaj in glasba se je oglašala, zdaj podzemska, zdaj nadsvetovna, k čemur je potres ropotal po bobnu ali raztegnjen grom udarjal po pavkah. Še rajši pa so pripovedovali o brigantih¹ te divjine, njih junaštvih in njih viharnem poginu. In iz takih meglenih roparskih pripovedek je kaj rada vstajala v bolj ali manj jasnih obrisih, toda vedno kremenita in neizprosna kot Monte Priore², silna postava papeža Siksta V., ki je nekdanj roparje skozi goščo in puščo gonil do smrti.

Najlepša je bila povest o Sistu in Sestu. Zakaj enkrat edinkrat je ta pripovedka omilila trdoto zgodovine in potegnila skalo v gorko človeško življenje. Velikrat sem jo že pripovedoval. Toda nikoli nisem našel poguma, da bi jo napisal. Zakaj pri taki čudni prigodbi je treba z obema rokama govoriti, treba tihe in glasne besede menjavati, se treba potuhniti, pa zopet ob ostrem preobratu usode kvišku šiniti, z eno besedo, prigodbo moraš doživeti in poka-

¹ Roparji.

² Gora Priore.

zati znati, kakor se mi je bila iz oči v oči v dimu in ognju tiste abruške izbe razodela. Če jo torej vendarle na tem mrtvem papirju razpoločim, se to zato zgodi, ker mi še vedno miru ne da. Muči in sili me kot mrzlica in me v prste peče. Vsekako hoče biti napisana. Zato jo poizkusim, to pa takoj sedaj, ko zunaj moker veter na okno pribija in iz kota prasketajo polena v peči, tako da menim, da še vedno v oni italijanski hribovski izbi sedim in sam poslušam.

* * *

Pred štiristo leti so gospodarile v sibilskih gorah široko razpletene roparske družbe. Pot in kot je bil nevaren, potepov pa niti s postavo, niti s silo ni bilo moč ustrahovati. Zakaj mali knezi iz Spoleta, Foligna in Nursije¹ po eni, in iz onstranskih mejnih kneževin po drugi plati so uporabljali brigante zdaj za zasebne skrivne zadeve, zdaj za svojo javno družinsko politiko.

Celo znamenitejši potniki, kakor n. pr. poslaniki in cerkveni nunciji², ki so hoteli po najkrajši poti od enega morja do drugega potovati, so morali radi-neradi take divjake za vodnike najemati. In kdo bi verjel: najkrvoločnejši banditi so stanovali v vasi pri svoji družini, in če niso

¹ Današnja Norcia.

² Papeževi poslaniki na kraljevskih dvorih.

ravno ropali, so tako mirno flegmatično ležali v travi med otroki in deco, da nikoli noben krotak človek tako, in so zvečili slamico ali strigli ovco ali orgljali smešno pesem na orgljice.

V vasi Paritondo, ki je bila podložna grofom Spenchijem, so šteli med petinosemdeseterimi dušami precej en tucat takih, v travi nedolžnih orgljavcev. Zraven so ujsali svoje umazane otročiče na rokah, kuhali na prostem polento ali pométali, če so bili dobre volje, bolni ženi sobo, klečali ob nedeljah v stari cerkvi in pospavali kot pravičniki med dolgo pridigo župnika Donaldda da Dia iz Surigna. Toda točno pri amenu so se zbudili in peli nato litanije tako glasno in tako lepo, kot bi bili rojeni pevci. Najnižji in najbolj mehak bas je pel Sesto Peretti, čez dan cerkvenik in občinski pisar in ovčji pastir v eni osebi, čez noč bandit najtemnejšega kova. Podnevi pohleven in voljan kakor mleko, ponoči rdeč in nevaren kot kri.

Njegov oče se je po smrti prve žene in po samostanskih obljubah svojega edinega, bolehnega, pa kvišku hrepenečega sina Feliksa oženil z ognjevito romanjolko. Postala je Sestova mati, pa se je, kot vsak tak divji in hitri ogenj, utrnila po malo letih. Tedaj je oče podivjal, saj je drugo ženo trikrat bolj vroče ljubil kot tesnobno in strogo ženo prvega zakona. Dolgo časa se je oče potepal s svojim sinom po kneževinah in se je slednjič, truden pohajanja,

naselil na umbrijskih gorah. Tu je umrl visoko v osemdesetih, v trenutku, ko mu je njegov vnuk Poz'do prvi samostojni rop pred nože stresel in hkrati naznanil govoricu, da je Feliks Peretti postal kardinal rimske cerkve in da na vse vetrove daje iskati svojega pogrešanega očeta ali drugega bližjega sorodnika. Rdeč, z zlatom zarobljen pas in debeli rubinasti prstan pred njim sta vzeta oropanemu rimskemu odposlancu.

Morebiti starec te novice ni več slišal. Zakaj ko so mu hoteli čestitati k imenitnemu sinu in nič manj k njega vrednemu vnuku, jim ni odvrnil, ko so mu stisnili roko, ampak mu je omahnila na odejo kot poleno. Več dni je že ležal brez besede v smrtnem boju. Sedaj, ko ni videl le svojega sina, ampak tudi sina svojega sina na polnem višku njiju poklica, se je njegova duša lahko mirno ločila. Kakor pri stenju, ki komaj še tli, ni nihče prav natanko opazil, kdaj je ugasnil.

Ko so pa začutili, da je otrpel in ledenomrzel in torej gotovo mrtev, je šel Sesto k da Diju doli v Surigno, ki je, na pol slep, le še rane maše bral, toda kot paritondski dušni pastir je moral rojstva in smrti v cerkveni zapisnik zapisavati. Prinesel mu je usnjato knjigo in smrt napovedal. Medtem ko je duhovnik po predpisih začel podatke na stran 19, seveda s črkami velikana, je pisal tudi Sesto, polglasno za da Dijem latinske besede momljajoč, na neki

dokument smrtno oznanilo po svojem očetu in je zaprosil duhovnika podpisa. V resnici je zabeležil, da je staril Peretti umrl, pa da nihče ne ve, kje se Sesto, kardinalov polbrat, po svetu preganja, ali morda navsezadnje že davno ne počiva v zemlji. S tako zavratno majhnimi črkami je to reč napisal, da da Dia nobenega zloga ni mogel brati, in je v dobri veri pridodejal svoje ime in cerkveni pečat. Tako je potovala listina h kardinalu. Odslej je med Rimom in Paritondom vse potihnilo.

Čez več let je pa prišla nesrečna vest: novi, jekleni papež Sikst V. goni roparje kakor podgane, pretika njih najskrivnejše luknje in jih, kjer jih najde, po vseh vejah in plotih na gosto poobeša. V svojo brado da je prisegel besedo: Ne maram v svoji hiši nikakih miši, tako bo vsak gost ponoči lahko mirno spal in ne bo Bavarec ali Anglež doma zabavljaj, da človek v cerkveni državi nobeno uro ni varen svoje denarnice ali svojega življenja.

Toda najprej se je čistilo okoli Rima in po Kampanji doli proti Neaplju, kjer je nerodnost tuje gospode goste najbolj v oči bodla. Nato so jo potegnili uradniki čez sabinske gore in Akvilo gori v sveto Umbrijo.

Toda tu je bilo treba toliko boriti se in obešati, da sta zopet dve leti prav mirno potekli, preden so zapazili v Paritondu, tako daleč zadaj na sibirskih nasilnih gorah, prve oddelke teh sledi iščočih psov. Vmes

so še utegnili olajšati čilenskega granda Karlosa des los Herreras za svileno suktnjo z desetimi funti zlatih piastrov v podlogi, baronu Albertu pl. Schrecku, ki je s Tirolskega potoval v Rim odvzeti šotor, opremo in vse služabništvo, in celo ponosne benečanske senatorje, ki so nesli težak Petrov novič s svojimi sedmerimi, gladko obritimi glavami vred v Vatikan, hkrati obeh oteževalnih predmetov rešiti in jim v grmovju in skalovju nagel civilen pogreb preskrbeti.

Toda nekega dne je opazil Poz'do, mladi, rdeče razkuštrani Sestov sin, na ogleduških potih doli v odprto dolino nedaleč od Spella dolg sprevod mož zamašenih ust. Komaj je mogel v srdcu pripovedovati, kako nizkoten je bil ta pogled. Plemeniti, fini, ponosni briganti so šli otvezeni na vrveh, ki so bile napeljane od vratu do vratu, kakor pri klavni živini. Krog njih so pa jezdarili nedovzetni vojaki na konjih in so zdaj svojo mulo, zdaj ujetnika naprej suvali.

Jeguljasti mladec se je plazil za to nebeško žalostno revščino razgrizenih ustnic v mestece.

Gnalo ga je, da nesrečo popolnoma okusi. In glej nesramnost: brez zaslišanja in rabsodbe, kot da se samo ob sebi razume, so tirali par za parom čez trg k velikemu vodnjaku, kjer se sv. Mihael visoko nad kotlom dviga. Z močno zanko so obesili enega na desno, drugega na levo na

železno tehtnico, ki jo nadangel daleč vunkaj drži preko vodnjakovega podnožja. Imenitni ljudje so gledali razvoj na posebnih, nalašč prinešenih stolih in so imeli svojo zabavo pri tem, ker je jeziček pri važi tako smešno gori in doli migal, dokler ubogi fantje niso domigotali. Takoj sta sledila dva druga, vedno dva suha ali dva debela, da bi težji skodele pregloboko ne potegnili in se s prsti na zidec oprli. Bogati dečaki iz Spella so se smejali, revni so pa kar skoro jokali. Toda niso si upali kričati: stoj, to je moj brat, . . . stoj, to je moj oče! . . . Tedaj se je Poz'do zgrozil in se v globinah srca užaljen iztrgal in bežal noč in dan preko treh gorskih slemen in po tridesetih urah urnega dira poštenim tovarišem v cerkveniški sobi te trepetajoče mučeniške podobe pred oči treščil. Nato so oni spili rdeče vino, zataknili še čvrst kos kozjega sira med zobe in nazadnje počasi dejali: »Da Dijū je treba sporočiti. Ali pride v soboto, Peretti?«

»Čakajte, to je tretjega, ne, četrtega avgusta. Kakopak, Dia nam mora prvo nedeljo v mesecu božjo službo opraviti. Sicer pa, koliko denarja imamo še?«

In izpraznili so bratovsko vrečico po mizi. Petnajst srebrnjakov in štiri funte bakra. »To je še za dalj kot za dva tedna,« je pomiril Sultigni, paritondski prehranjevalni načelnik, in je veličastno pljunil prav tja do vrat. »Do tedaj pa strah preide.«

II.

Stari župnik in beneficiat da Dia je prišel v soboto popoldne iz Surigna gori. Dve ženski sta klečali v cerkvi in sta se hoteli svojih grehov izpovedati. Potem je duhovnik obiskal Petra Solija v najvišji vasi v koči. Mož je trpel za vodenico in je bil danes tako usmiljenja vreden videti in je tako na kratko sapo lovil, da je Donaldi da Dia sklenil, da mu poda zjutraj sveto popotnico. Zaenkrat pa ga je izpovedal, ga mazilil s svetim oljem in mu nekaj tolažljivih molitev naprej molil s svojim globokim, tihim, postarnim glasom bolj iz srca kot iz odprte latinske knjižice.

Resen in nekoliko vznevoljen se je nato vračal po edini razdrapani paritondski uličici proti razpadli nadarbinski hiši. En sam prostor za kuho, spanje in pripravljanje na pridigo je bil tu še za silo ohranjen. Kaj pa je bilo Paritondcem zaradi dvanajstero božjih služb na leto župnišča tudi treba? Seveda, kajpada, nad tem se da Dia ni hotel več jeziti. Toda od sobotnih otrok, ki jih je po predpisih tridentskega cerkvenega zbora moral vselej v krščanskem nauku poučevati, ni bilo nobene nožice videti. Divjački so se potikali s čredami še vedno po gornjih pašnikih pratskih alp. Pred Vnebovzetjem Marijinim se pač ni dalo nič napraviti. Nevoljen je izvlekel svoj brevir in molil, po zarastlem vrčičku semtertja hodeč, nočne, medtem pa mu je cerkvenikova žena Anicija Peretti iz ze-

lenjav, graha in nedolžne kurje juhe kuhala gosto minestro.

Njen mož je medtem odšel v zakristijo in je z nenavadno vnemo pripravljaj obledo za božjo službo za današnje večerno pobožnost in za jutrišnjo službo božjo. Posebno postavno je razobesil beli svileni mašni plašč po klečalniku, najlepšega med tremi, ki so jih imeli, edinega hkrati, ki je po pravilni, postavni darilni poti prišel v paritondsko cerkveno omaro. Tudi posebni kelih za velike praznike je vzel iz shrambe in je nateknil debele, bele sveče na oltarne svečnike. Zatem je razgrnil preprogo iz pristne perzijske tkanine, bogsigavedi od kje ukradeno in kdovekako sem zanešeno, po škripajočih oltarnih stopnicah in je po prepereli oltarni mizi razpotegnil krasno vezeno platno, v čigar vogalih se je videl angleški baronski grb. Križ sredi oltarja je bil odvzet papeškemu poslancu na njegovi poti v Spoleto in mila podoba Madone¹ na kamenitem podstavku je bila odnešena še za časa spora med papežem in nemškim Friderikom iz bogatega gubijskega samostana. Na to podobo naše ljube Gospe je obesil dve težki verižici iz starega, temnega zlata in zapestnice s pravimi rubini in ji je na glavo posadil kronico iz srebrne, kot las tenke žice z vpletenimi zlatimi rožami. Vse to dragoceno okrasje je bilo ukradeno, toda Paritondci so se z njim ponosneje bahali, kakor če bi bili vso to le-

¹ Matere božje.

poto sami stkali ali vsaj kupili. Posebno veliko so dali na kronico. Zakaj pri takratnem napadu na dva francoska škofa so se Francozi slavno branili in so tri Paritondce, med njimi Sestovega tasta, s pravilnimi umetnimi čelnimi udarci pobili. Od Marijinega žezla je izhajala hroma roka Giuseppeja¹ Cardinija, od zapestnice otopenela, samo še triprstna roka Petra Gualfija. Sesto Peretti sam se je imel za globoko brazgotino z visokega čela posredi skozi lepo obrv zahvaliti oltarnemu križu s kovanega železa. Kolikorkrat je Križanega na njem zagledal, se je mrmraje na prsi potrkal: Miserere nobis!² pa se je potem smejal z obema svojima očesoma v živahnem spominu na roparsko zgodbo. Resnično, svoje zaklade so plačali z več nego zlatniki, plačali so jih s svojimi zdravimi udi in s svojo kadečo se gosto abruško krvjo. Zato so ljubosumno čuli nad življensko nevarnim bogastvom in so zapahnili vso sveto krasoto takoj po cerkveni slavnosti brž v železno skrinjo v zakristiji. Ti roparji se na svetu ničesar niso bali razen — roparjev.

Nekaj je manjkalo. Vsaka ženska v Paritondu ima pajčolan, samo Madona ne. Enkrat ga je imela. Iz srebrnih nitk je bil stkan in čuditi se je bilo, kako so se stebelca lilij in lilijine čaše prepletale v tkanino iz kopriv brez vsake druge vmesne

¹ Jožefa.

² Usmili se nas.

tkanine. Ta pajčolan se je blesketal kakor božični sneg opoldne po Sasso Rompo. Kar ga ni bilo, je kakor senca ležalo krog Madonine glave. Vsaka nedelja pomeni za paritondsko občino novo premagovanje, ko pogrešajo ta sloviti pajčolan. Ko bi se vendarle zopet enkrat kaka visoka plemkinja s tako nebeško prejo njih spretnim roparskim fantom v roke zaletela!

Sedaj ziblje Sesto edini odrobljeni zvonček za rožni venec venkaj v zgodnji gorski večer. Kako se to ob gorskih voglih izgublja in odmeva! Hitro se primajô stare ženice. Nato se z enim sunkom pritišči krdelce polodraslih dečakov v ospredje. Sedaj par možakov, ki prihajajo vselej in tako točno kot sobota sama. Par? Kaj je to? Korak za moškim korakom odmeva po kamenitem tlaku. Cela vas prihaja, polni klopi, težko hrope in s težo pada na podnožnike. Župnik se silno čudi... Teh je pa groza!... Sesto prižge šest sveč na oltarju. Čemu šest kakor o Veliki noči? Dve sta ravno prav. Per Dio,¹ Paritondci so in ostanejo čudaki.

Cerkvenik razplete rožni venec in moli naprej. Da Dia sede v klop ob oltarju in začne pri trepetajoči voščenci šepetati laudes,² napol iz brevirja, napol na pamet.

Pa se ne more zbrati. Venomer mu uhajajo misli čez stare platnice venkaj v cerkveno ladjo. Pozoren postaja, da danes

¹ Pri Bogu.

² Hvalnice, duhovniška molitev.

drugače molijo kot sicer. Manj zaspano doni in manj drsajoče, z resnim, srčnim poudarkom. Semtertja, kakor v skrbni govorici, se vzdihni vmes prikradejo. Don Dijū se je zdelo, da so ljudje samo enkrat tako silno molili, ko je nevihta vesoljni potop vode in blata z gorâ navzdol valila in je grozila, da kupček Paritonda pogoltne s človekom in živaljo vred. Zunaj pred cerkvijo so se valovi strahotno vrtnčili, znotraj so stegali roke in prepili hrumenje z vedno več očenaši.

Pa je bilo vendar drugače. Pred cerkvenimi zidovi je ležala sedaj tiha, temna noč, in v ladji so molili brez krika, toda lepo in do srca segajoče. Perettija žametni glas je donel še niže in melodičneje kot navadno: »Ki je za nas krvavi pot potil! Usmili se nas!«

Don Dia je priprl palec v knjigo in se zamislil. To ljudstvo trpi. Lačno je. Revno pride na svet in gre revnejše z njega, ki je vendar tako poln bogastva. Še njega iveri ga ne dolete. Bogu resnično ne bo moglo ničesar o tem pripovedovati, ko tja čez pride, kako dobro je vino z Vezuva, kako sladka sienska potica, kako vesel rimski predpust in kako krasne so Rafaelove stance¹ v Vatikanu. Pozna le svoje paritonske cerkvene zaklade, eno uro na ogled, da mu oči nad njimi slepé. Zatem pa zopet

¹ Prekrasno slikane sobane v papeževi vatikanski palači.

pride tedne dolga delavna revščina, gola, brez bleska.

Roparji so med temi ljudmi. Marsikaj nečednega se na skrivnem govori globoko doli v dolino. Toda ali niso prisiljeni kra-
sti? Morebiti naj bi prosili. Toda tu ga ni, ki bi ga mogli poprositi. Nobenega signora¹ ni tu gori. Vsi so berači. Torej ne kaže, kakor za cesto leči in premožnim in blagoslovljenim od preobilice nekaj odščipniti. O Bog, kakšen je ta svet!

»Ki je za nas bičan bil,« je molil Perretti. »Usmili se nas!« je temno završalo po cerkvi.

Dobri ljudje so, se je don Dijū naprej snovalo. S kakšno jasno ponižnostjo je Peter Solio pred uro svojo malo grešno butarico odložil in kos za kosom srčno obžaloval. Oči so mu pri tem migale kakor zajčku in se je priklanjal in se častitemu sedemkrat zahvalil za blagoslov. Župnik odločno potegne prst iz psalterija. Saj tako ne spravi nobene vrstice več preko ustnic. Kar venomer mora na ta narodič misliti.

Rad jih ima te neobtesane, molčeče postave tu gori. Čim manj tožijo, tem iskrenejše sočutje ima z njih skrivnimi stiskami. Vsakega desetega aprila morajo, in naj bi morali z lastnih kosti izrezljati, grofu Spenchiju pet in papeškemu legatu v Spoletu še enkrat pet funtov srebra davka plačati. To

¹ Imenitnega gospoda.

pomeni premoženje za berače. Pa vselej skupaj spravijo. Sicer bi vtaknili njih bliščečo dvanajstorico mladeničev v garnizijo v Jakinu ali Perudži. Tega ne marajo. Vojskovati se ob belem dnevu, na odprtem polju jezdit nasproti človeku, ki me nič ne briga, ga do smrti zabosti ali mu kroglo skozi glavo pognati, to se ustavlja njih pohlevnemu, vljudnemu značaju. Tisto malo zelenjave svojega divjega okraja prodajo in ubito roparsko divjačino in lisičje in kunine kožice in se zadovolje s svojimi trnoljicami in suhimi kozami in z vrečami ob sneženem vremenu, samo da vojaški službi odidejo. Tudi gostoljubni so in se ljubijo med seboj brez zvijače. To je njih dobra stran, takorekoč solnčna stran njih življenja. Senčna stran, skrivna, kajpak . . . toda pred šestimi leti so poslali dragoceni Madonin pajčolan, ki je bil prekupcem tisoč zlatnikov, njim pa stotisoč vreden, tovarišem v dolini doli v Surigno, ker je vas po dolgotrajni kugi in suši na pol požgana in na pol sestradana pred njimi ležala. Ubogi bratje naj bi mleko in kruh iz njega naredili. To se jim ne pozabi.

Ta Peretti, kako ti le naprej moliti zna. Kakor kerub. In kako sedaj klice litanij poudarja, cerkvenik v sikstinski kapeli¹ tega gotovo niti polovico tako spret-

¹ Slavnostna papeževa kapela v Vatikanu, ki je večja, kakor večina naših župnih cerkvâ: 40 m dolga, 15 m široka. 18 m visoka, okrašena z najgloblje zamišljenimi slikami Michelangelovimi: na

no ne opravi. Ta Sesto pravzaprav vsako reč drugače naredi kot tukajšnji rojaki/ njegov obraz ni nizko, ampak gosposko oblikovan. In če bi njegovega dečka Poz'da vteknili v plemiško odelo, bi človek tega tiča imel za knežjega sina. Tako bela čela in tenki nosovi in dolgi, srebrnosive oči in tako mehki, fini, rdečkastorjavi lasje ne rastejo tukaj. Stavim, ta dva imata imenitno botrinjo. Peretti je visoko ime. Njega Svetost v Rimu se imenuje tudi Peretti. In išče sorodnike in brate iz teme nizkega pokolenja v svojo svetovno svetlobo dvigniti, pa jih ne najde. Kaj se ve, kaj se ve! Le da je ta-le Peretti krotek kot jagnje. Oni drugi nastopa kot lev božji. Njegovo rjovenje se sliši daleč sem preko Italije. Kralji se tresejo pred njim, in postava in pravica zopet gospodujeta. Snažno in popolno struži papež svet, dokler ne bo podoben čistemu in okroglemu nebesu nad njim. Stružec kajpada boli. In deblo krščanstva ječi pod njim, če se mu železo zasaja v trde in podivjane mladike.

Tu pridejo sivemu Donaldiju da Dijū na misel vešala in kolci zadnjega tedna. V božjem imenu, pravica mora biti. Za razbojnika, požigalca, bogoskrunskega tatu je kolo in sekira in konopec. Toda ti-le gorgjanci se človeku smilijo, ki gredo sedaj nadnje. Ti so pa drugega kova. Navadni

oboku stvarjenje sveta, z napovedovalci Odrešenika, na velikanski oltarni steni pa kot konec sveta veličastna, strašna poslednja sodba.

hudodelci to niso, grešniki, dobro, komu pa ni tako ime! Santissima Madonna,¹ pa vendar ne bom roparjev izgovarjal! Bolje, da molim!

»Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas grešnike . . .«

»Zdaj in ob naši smrtni uri. Amen.«

To visoko in nizko brni cerkvena tam doli. Župniku postane čudno pri srcu, skoro kot takrat, ko je divja povodenj pljuskala okrog kora.² Njegova stara, tenka ušesa drobno slišijo. In on zopet sliši tiho požiranje, kakor od malih valov, nato glodanje, zarezavanje, grizenje, sikanje ob pokopališkem zidu. Ali je to tako močan spomin, ali kaj?

Po rožnem vencu dá z železnim križem spoleškega legata blagoslov. Globoko se priklonijo rute na glavah in s široko kretnjo se pokrižajo možaki. Toda potem ne hiti nihče vun, kakor je sicer navada, da še malo posedé po pokopališkem zidu in v žareči hribovski mesec ali v milejši zvezdni vnebohod zapoje zateglo, dolgočasno pastirsko pesem. Celo otroci ostanejo.

V zakristiji vpraša Peretti župnika, če je prav, jutri boljši kelih vzeti in lepšo mašno obleko obleči.

Kajpa, kajpada, on tako vedno pravo ukrene.

»Še eno besedo!« Sesto Peretti vzra-

¹ Najsvetejša Mati božja.

² Del cerkve, kjer stoji veliki oltar.

ste kakor nadčlovek suhljatemu, od tenkih srebrnih vlaken obdanemu duhovniku čez glavo in raztegne roke kot železna kladiva. Njegov beli obraz postane siv kot kamen. Kremenaste oči se zasvetijo in gosti mehki lasje žare pepelnato po čelu navzgor. »Še eno besedo!« mogočno grozi velikan.

»Povejte vendar, tako povejte vendar, Sesto!« odvrne da Dia plaho in se ukrivi pred velikim jagnjetom Perettijem, ki se kar iznenada za leva nareja.

»Med rožnim vencem so prišli vojaki iz Spoleta. Za grmovjem ob pokopališču stoje in hočejo roparje poiskati. Kaj niste nič slišali? Vedeli smo, da se vse tako izteče in da se ne dá zabraniti. Povejte mi zdaj: Ali nam boste pomagali kot pastir ali nas izdali kot najemnik? Brž!«

Dvignil je desno kladivo nad suho starčevo glavičico, kot da bi jo hotel, kakor hitro pride iz nje »ne«, z vsemi telesnimi pritiklinami, z enim mahom nepoostreno v tla zabiti, Peretti, to krotko jagnje.

»Drugega nič ne vem,« kriči don Dia, »kot da ste dobri ljudje, drugega nič ne vem in vedeti nočem.«

»Dobro, torej se opravite in pojdite z nami pred cerkev. Vi ste duhoven, vi se znate z biriči najbolje pogajati.«

»Čemu alba in plašč? Tak, kakršen sem! Sedaj ni čas za mašo.«

»Tu,« je s strašnim glasom zapovedal Sesto, »in tu in tu!« Pri tem je vrgel nanj naramnico in dolgo belo platneno haljo, mu prekrižal štolo čez prsi in mu nataknil na levo roko čudovito lep, zlato obrobljen manipelj.¹ Nato je prinesel mašni plašč, ki se sme nositi le pri sveti daritvi.

»Saj ne gremo k maši,« je v skrbeh ponovil stari, mali svečenik, pa je zraven vendar urno pomagal, da so se posvečena oblačila lepo prijela. Toda pri plašču se je pa vendar odločno branil.

»Pa večernični plašč vzemite,« je dejal hladno Sesto in mu je namesto jutranjega mašnega plašča tudi takoj ogrnil širokega, slavnostnega, škrlatnega večerničnega, o katerem je bilo rečeno v cerkvenem zapisniku, da ga je neki burgundski popotni škof tukaj zapustil. Rumeni plameni so goreli skozi ta težki brokat, plameni, kakršni so bili tkani v blagu za francoske zastave. Sicer je moral pa oropani prelat² biti pravi Roland po rasti. Zakaj kakor je don Dia sedaj priganjan in tiščan stopal pred oltar, je vlekel polovico škrlata kot velikansko vlečko za seboj. Z oltarja je vzel križ in stopal proti vratom doli, ne da bi vedel, kaj naj sedaj govori, kaj počne. Nobena molitev, noben primeren obred, sploh nič mu ni na um prišlo ražen velikega strahu pred tem, kar

¹ Mašnikova naročnica na levici, iz enakega blaga kot plašč in štola.

² Cerkevni dostojanstvenik.

ga je tam zunaj čakalo, in še pred tem, kar je za njim grozilo z okamenelim Perettijevim obličjem. Na desno in levo je spotoma slišal, kako se praznijo klopi, je videl, kako ga ljudstvo obsipa in kako Sesto s kotličem blagoslovljene vode in kropilom napetega koraka kraj njega stopa. Toda posodo je ta človek držal kot ščit, kropilo pa kot meč v rokah.

Ko je usnjato začinjalo s komolcem na stran odrinil, mu je ducat napetih samokresovih cevi v cerkvico nasproti zijalo. Stotnik je dvignil roko kot k poveglju: Ogenj! Za dvanajsterimi morilnimi cevmi je štrlelo dvakrat toliko španskih sulic in dolgih mantuanskih pušk z njih železnimi okovi v nočni, z migljajočimi zvezdami rahlo razsvetljeni zrak. Temno so ležale kočee nad cesto. Od nikoder ni pogledala nobena še tako drobna luč iz vasi. Na Monte Rossu se je jasno slišalo, kako veter vleče.

Župnik je odskočil, pa tudi napadalci niso bili na tak pobožen nastop pripravljeni in so osupnili. Le Peretti je kratkoma pomočil kropilno omelo v posodo in ga podal svečeniku. Instinktivno, kakor vsako nedeljo pred glavno mašo, ga je vzel don da Dia in pokropil oborožence, dočim je iskreno govoril: »V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha!« Tedaj so vojaki naklonili svoje strelno orožje, se nevoljno pokrižali, pa vendar zagodrnjali: »Amen!«

»S kom imamo opraviti, vprašajte, kurat, s kom?« je cerkvenik zašepetal župniku na uho.

»Zakaj ste se dvignili zoper nas?« je vzkliknil don Dia v glasnem svetopisemskem patosu in še bolj v svojem strahu. »Kaj zanašate vojsko sem gori, kjer kmalu ne bo več ljudi, ampak samo še skale? Kaj hočete od nas? Vodo in kamenje, več ne moremo dati.«

Stotnik je bil vedno bolj zmeden. — »Mi nismo nikaki hudodelci,« je zašepetal Peretti župniku v uho značilno besedo.

»Iščete li hudodelcev tukaj,« je nadaljeval da Dia. »Kaj smo mogli zagrešiti ob vodi in kamenju? Hudodelcev iščite spodaj po deželi pri vinu in denarju meščanov. Če je tu kako hudodelstvo, je to, da smo siromaki in tako malo imamo, kakor veter tam gori na Monte Rossu, in da, kakor on, nikoli iz lakote ne pridemo. Če hočete to kaznovati, potem Gospoda Boga kaznujte. On nas je tako z lakoto skupaj ustvaril. Ne, ne, pojdite od nas in iščite svojih kaznjencev v Florenci ali Rimu!«

»Bravo, kurat!« mu je pošepetnil Sesto.

Don da Dio, ki je bil boječ, pa je vedno imel pošteno mero zgovornosti, ki jo je sedaj sila in Sestova klena beseda še znatno zabelila, je pri zadnjem stavku roteč dvignil desnico, tedaj pa se je v svitu ministrantove svetilke zablestel manipelj in jasno se je videl plemiški grb in trdo, v

tujem jeziku Angležev pisano ime okradenega lastnika.

Takoj si je stotnik opomogel iz vse bojazni, je pristopil in rekel: »Mož, odkod imaš pa to dragoceno oblačilo in odkod ta nenavadni križ? Ali tu gori kaj takega raste? Na dan s temi izvrstnimi mojstri! Kje so vaše veziljke, ki delajo srebrne pajčolane za Madono, kakor onega za Surigno? Dajte, pokažite, kako se taka umetnina veže! Vi skrivate še marsikaj podobnega tu notri. Prostora! V imenu Njega Svetosti, prostora!«

Zopet so vojaki dvignili svoje samokrese in so sulice zablestele.

Neumorni župnik je vnovič pokropil z blagoslovljeno vodo sovražno vojsko. Nič boljšega in nič krepkejšega ni vedel storiti.

»Pusti to, pop, samo smodnik lahko pokvariš. Sleci svojo ukradeno obleko, s teboj začnemo, hej, moštvo!« S tem je strgal častitljivemu svečeniku manipelj z roke, drugi so tresli za plašč, eden je pograbil za križ. Tedaj se je vzpel Sesto Peretti bliskovito v svoji vse presegajoči veličini in je treščil poln kotlič blagoslovljene vode stotniku na glavo, da je lobanja zahreščala in je sveta tekočina kakor dež s strehe po njem kapljala. Hkrati je Peretti zakričal, pa ne več v pevskem tonu sakristana, ampak v mogočnem povelju roparskega poglavarja: »Možje, puške na dan!« — In zastave in križi in rožni venci

so klonili, v hipu je izza vsake halje zabliščal samokres ali bodalo.

»Sedaj bodite toliko vljudni in se predstavite!« je zavpil Peretti. »Kdo ste, sovražniki ali dobri prijatelji?«

Stotnik je otresel blagoslovljeno vodo s klobukovih okrajev in se je kratek hipec zbral. Nato se je obrnil proti svoji vrsti nazaj in rekel kratko in vljudno: »Preberi odlok, Tommaseo!«

Kakor žrd dolg in neoborožen mož je stopil iz kopice. Vzel je iz usnjate torbe zavitek in ga držal proti ministrantovi svetilki, da bi bolje bral. Tedaj je Peretti z eno sapo upihnil vse tri voščence v omrežju. Hkrati je karseda spretni možakar župniku pomenljivo namignil v cerkev notri.

»Ne tu, ne tu, v cerkev pojdite!« je prosil don Dia. Tam gori na oltarju šest sveč. Tam preberite! Bogu, kar je božjega, in cesarju, kar je cesarjevega!«

Šli so torej nazaj v cerkvico in ob svitu oltarja, vpričo Madone brez pajčolana, je začel Tommaseo brati:

»Sikst Peti, služabnik služabnikov, namestnik rimske cerkve in upravitelj lastnine svetega Petra . . .«

Ob teh polnodonečih imenih so se vaščani in vojaki globoko priklonili. Toda najgloblje don Dia. Po celi cerkveni ladji je zašumela trda, mogočna svila njegovega plašča ob poklonu.

»Naznanja v vednost, da ima v pokra-

jini Spoleta in Nursije naš služabnik, mejni grof Antonin Saavedro povelje in oblast, skrbeti za varstvo dežele, predvsem za strogo očiščenje cest in se brezbožnemu početju tolovajev, klatežev, roparjev in ubijalcev z vso sodno strogostjo po robu postaviti. Za tatvino nad en cekin je postavljena vrv, za vsak rop enako, za škodovanje lastnine in imetja, trpinčenje in uboj enako. Če hudodelca vlove pri njegovem početju ali če ima sodišče sicer zadrego, naj se kazen brez sodnega postopanja izvrši. Kdor bandita prikriva, ali se mu sicer naklonjenega izkaže, naj se na ravno tista vešala obesi. Vendar pa naj sodnik poskrbi, da se vsak hudodelec skesan in spokorjen s sveta loči, da telesni smrti ne bo še dušna smrt sledila.«

Smrtna tišina je vladala. Samo večernični plašč se je majhno zgrozil.

Stotnik je namignil s prejšnjo vljudnostjo in sedaj je razvil Tommaseo drugo pergamentno listino:

»Na ponovno pritožbo plemičev dal Pres in dal Ferri, vzvišenega princa Giovannija Massarija di Mugnone, škofa Gurelda in trgovcev iz Jakina, Spella, Nursije, Foligna, Spoleta in Akvile odrejamo mi, mejni grof Spoletanski in pooblaščenec svete Stolice:

primo,¹ zaslišijo naj se planšarji iz Paritonda;

secundo,² ti, ki se jim dokaže, naj se

¹ Prvič. ² Drugič.

primejo in naj se stante pede¹ kazen nad njimi izvrši;

tertio,² vsakdo, kdor je na sumu ropanja ali potepuštva, naj se izroči in odda sódniji v Spoletu.

V slavnem petem letu papeževanja in s podpisom in pečatom potrjeno od Njega Svetosti papeža Siksta Petega.«

Zopet so se vse glave priklonile, nekatere ženske so z župnikom celo poklek-nile in veliko mož, teh velikih otrok go-rovja se je trkalo na prsi kakor pri blago-slovu z Najsvetejšim. Le cerkvenik ni ka-zal nič vsega tega spoštljivega češčenja in strahu. Ampak vrat je stezal s skalnato glavo vedno gotoveje kvišku med branjem razglasa, in med tem, ko so se izgubljali vzdihji ljudstva v temino, se je svetilo nje-govo lisičjesivo teme v luči šesterih sveč kakor gorski vrh, ki ga noč zadnjega za-seže.

In nad njim se je bliščal nekdo še bolj nepremagljivo in se celo smehljajl izpod vranječrnih kodrov, rdečih lic in otroško plavih oči: Madona brez pajčolana v oltarju.

»Kako je bilo temu podpisanemu pa-pežu ime, preden je na prestol prišel?« je tedaj vprašal Sesto z bobnečim glasom. Zopet je vse utihnilo, zakaj vprašanje je imelo glas mogočnjaka, ki ne stoji pred sodbo, ampak sam na sodnjem stolu sedi.

¹ Brez odloga.

² Tretjič.

»Felice Peretti,« jih je več vzkliknilo.

»Ali ni bil sin viničarja v mejnih grofijah, sin Gianbattista Perettija?«

»Da, Felice Peretti iz Grottamare!«

»Dobro, torej počiva oče tega papeža tu zunaj pred cerkvenimi vrati, in jaz, poglejte me, jaz sem njegovo dete, prav tako kakor Sikst Péti.«

Smrt ne more bolj otopiti kakor ta tišina, ki je sedaj nastala.

»Povejte, Prečastiti, ali niste Vi lastno-ročno blagoslovili mojega očeta tam zunaj in mu prvo lopato zemlje vsuli na krsto? In ali niste podpisali mojega pisma kardinalu Feliksu Perettiju z latinskim stavkom in svojim imenom in ga v Rim poslali, ko je moj popolbrat od tam hotel zvedeti, kje živi njegova revna družina in kako bi ji mogel pomagati? Perbacco,¹ takrat sem se smejal, zdaj pa vpijem k njemu: pomagaj brat, sedaj te je nam treba!«

Ozrl se je v Poz'da, toda dečko ni pri-kimal: da! Tega ni poznal: pomoči.

Te še nikoli ni potreboval.

Vojaki so v neskončnem presenečenju svoja bradata usta široko odprli. Toda mali duhovski starček z ohlapnim plaščem in biretom² postrani je mogočno kimal z drobno glavo za deset Poz'dov, in tako

¹ Nedolžna italijanska kletvica, dobesedno: pri Baku (bogu pijancev), iste moči in veljave kot pri nas n. pr. primojdunaj!

² Črna, trioglata duhovska kapa.

mokri so bili njegovi nemi pogledi in tako bled je postal Sesto sam med govorjenjem, da je resnico njegove izpovedi vsakdo tako-rekoč z rokami prijemal.

»Vi da ste...« je kapitan navsezadnje spraval preko težkega jezika in se je spoštljivo za korak umaknil, »... brat našega svetega Očeta v Rimu!«

»Čakajte,« je zapovedal Sesto na kratko in izginil v zakristiji.

Polglasen pogovor se je širil od glave do glave doli po oboroženem hodniku sredi cerkve. Kaj nam je sedaj storiti? ... Ali bo mogel dokazati? ... Ali se ne sliši vse kot pravljica? ... Toda tat je tat in morilec ostane morilec! Papež je prisegel v svojo sivo brado, da bi svojemu lastnemu očetu ne prizanašal. Pst, pst! Sedaj se velikan vrača! ...

Sakristan je prinesel staro cerkveno knjigo, s katere sta dva srebrna zaklepa kaj veselo bingljala v to tako neveselo uro. Odprl je list pri sredi, na vse strani. Bil je z dobrim, gostim črnilom počeckan. Nazadnje ga je zapovedovalno ponudil župniku. In s tresočim glasom je začel starec brati svoje pisanje: »Anno Domini 1576 obiit in hacce villa Paritondense Joannes Baptista Peretti, nonagenarius, ex Ancona, quem sepului die septimo Octobris 1576. Natus 1486, pater Sixti, vulgo Sesti, sacellani nostri, ex posteriore, Emminentissimi D. D. Princ. Cardinalis, Felicis Peretti, ex

primo motrimonio. Cui Deus indulgeat!
R. I. P.«¹

»Oče Njega Prezvzišenosti,« je ponavljal bralec po domače, »prečastitega kardinala in cerkvenega kneza Feliksa Perettija!«

Tako je bilo zapisano, tako se je bralo, tako je bilo. Stotniku se je vrtelo. Moštvo pa ravno toliko, da se ni cerkveniku, nad katerim se je bliščal bratov škrlat, ne, sedaj sneg papeškega oblačila, do pasu priklonilo. Ponosno se je ozrl Sesto po polni, do smrti presenečeni cerkvici. Nato pa je prijel svojega vitkega, rdečelasega sina za roko in je mirno zapovedal:

»Slišali ste. Sedaj peljite naju dva v Rim. Nase in na svojega otroka vse jemljem. Brat sam naj naju sodi. Druge,« je sklenil z milejšim tovariškim glasom, »pustite dotlej le v miru. Jaz sem porok zanje. Tako je najbolj pametno.«

»Tako je najbolj pametno,« je zamrmral olajšanega srca tudi stotnik.

Še tisto mehko poletno noč so korakali vojaki s Sestom Perettijem in njega sinom Poz'dom doli proti Surignu. Zvezde so se lesketale nad temnimi gorskimi grmadami,

¹ V letu Gospodovem 1576 je umrl v tej vasi Paritondu Janez Krstnik Peretti, devetdeset let star, iz Jakina, ki sem ga pokopal dne 7. oktobra 1576. Rojen 1486, oče Siksta, po domače Sesta, našega cerkvenika, iz drugega, Njega Prezvzišenosti Gospoda Gospoda kardinala in kneza Feliksa Perettija pa iz prvega zakona. Bog mu grehe odpusti! Naj v miru počiva!

male vodice so ščebetale v prepadih, volk je tulil nad bratsko planino in za belim, hladnim čelcem papeževega vnuka so se utrinjale prelepe podobe. Marmornati stolpi, kupole stolnic, visoki mostovi nad rekami, ki se je pod njimi bliščalo nedopovedljivo široko vodovje, dalje topovi in vzklikajoče, oblečene častne straže, zvonjenje prav do oblakov, počestni boji, trojna krona stričeva! In med temi čudesi je vzletavalo srce dečkovo kot gorski sokolič za čudnimi dogodki.

V Paritondu je medtem tolažil don da Dia Petra Solija, ki je v ranem jutru, na svojih hišnih stopnicah sedeč, poslal svojo staro hribovsko dušo proti vrhovom sibilskih gora. Perettijevka, hkrati za možem in sinom žalujoč, je čuvala ob mrliču z izrazom vdove. Toda vsakdo je vedel, da je ni ta mrlič, ampak da sta jo dva živa za vdovo naredila.

V zapuščeni cerkvici pa se je smehljala, potem ko je vseh šest sveč dogorelo, še jasno in neobupano, kakor taka, ki je sama sebi luči dovolj, Madona brez pajčolana.

III.

V mali, zamreženi sobi šempeterskega gradu je bil zapahnjen Poz'do s svojim očetom. Desno in levo malih, z jeklom prepletenih hrastovih vrat je bila vržena po ena slamnica v ozko, globoko vdolbino v steni.

To je bilo kratki dobi spanja namenjeno. Za dolgi, vzbujeni dan so položili svetih knjig na kamenito klado, ki je morala biti za mizo. Na steno je bil pribit lesen križ. Obokani strop je visoko in temačno visel nad obema in bil zabavišče in lovišče za velike, črne pajke. Perettija sta slišala v celico klice grajske straže, vrišč s trga ob torkih in petkih, Marijino procesijo ob sobotah in temno šumenje Tibere,¹ proti polnoči, ko se je ostali Rim navsezadnje vpo-kojil. Skoro cel dan je tudi zvonjenje kapljalo v ječo, celo z Laterana² in od Svete Marije Snežnice, če je od albanskih gorâ sem veter potegnil. Pogosto se je od blizu pridružilo zvonjenje zvonov Svetega Petra kot očetovski glas v zbor družine. Jezdec so nad kramarji vpili, stojnice za oktobrov semenj so že s sto kladvi in sekirami zbijali. Pogosto je šla mimo duhovna, še večkrat poskočna svetna godba, pomešana s povelji ali razposajeno radostjo polrazk-
lanih mladeniških glasov. Enkrat so dali se-
dem strelav s topovi, gotovo v istem zi-
dovju, zakaj cela soba se je sedemkrat pre-
tresla. Toda vse to skupaj, to zmagovito,
prečudno vršanje večnega mesta se je raz-
blinilo ob omrežju in te strašne samote tu
notri ni moglo zmanjšati.

Ta samota, ta čarovnica vseh čarovnic!
Oče in sin sta skoro znorela od nje in sta

¹ Reka, ki teče skozi Rim.

² Prva in glavna cerkev katoliške Cerkve, mati vseh cerkvâ, posvečena božjemu Zveličarju.

odkrito želela rajši rablja, nego še enkrat takega samotnega dne kot danes. Take trudne ude moreče vročine in tako gostega, prašnega zraku prej nikoli nista poznala in stá se skoro dušila v njem. Stopala sta na prste, da bi preko strmega zidca krog ozkega, visokega okna morda ugledala daljne gore. Toda zid je bil previsok. Niti velikan Sesto ni dosegel do roba. Pa je šinil Poz'do močnih kit in gibčen kot lep gad ob očetu navzgor in mu je pokleknil na ramena.

»Kaj vidiš,« je prosil Sesto.

»Oh, le puste strehe vrh streh,« je dečko zabavljajal.

»In preko njih, tam zadaj,« je beračil oni.

»Prašno drevje in prazno, dolgočasno, pepelnato zemljo,« je odvrnil Poz'do in se je hotel zopet ročno doli spustiti.

»In nad vsem tem, tam mora še nekaj biti. Dobro poglej, cuore mio!¹ je žejno slovkoval stari.

»Ee! Res ne vem, ali je dim z ognja na polju in ga zrak tako k tlom tišči, ali je nizek zid ali so to Monti Sabini.² Fej vas budi, taki kupci, kakršne pri nas doma miši narijejo!«

Poz'do je poln studa pljunil skozi omrežje na vso to malenkost tam zunaj, potem pa skočil gibčno kot mačka po hrbtu doli. In zopet je stal spodaj v temi. Toda v resnici je videl svobodne, krasne ljudi na

¹ Srce moje.

² Sabinske gore.

tiberskem mostu in zelena drevesa na Aventinu¹ in na daljnem vzhodu gore, o Bog, resnične gore!

Utrujenega obraza je pogledal še bolj utrujenega očeta, ali je Sesto morda zapazil njegovo otroško goljufijo. Ne! Samo to se je zdelo staremu, da je Poz'du pogum še bolj upadel. I seveda, kako bi se tako mlademu, rastnemu življenju v kletki vsa gorska moč ne zlomila! To ozko, mračno osebenkovanje mori z večjo gotovostjo kot zaslišavanje in tezalnica.

Spala sta skupaj na tleh in sta se tako tesno objela, kot bi oklepal eden v drugem še zadnji kosček svobode in divje narave v rokah. Česar jim njiju hrapava gorska нрав v življenju nikdar ne bila dopustila, se je sedaj dogodilo: poljubljala sta se kot zaljubljenca. Sedaj ni imel Poz'do nič lepšega, kar bi občudoval, kakor svojega krasnega, kot skala trdega očeta-velikana s kodrastimi, rdečkastosivimi lasmi, ravnim hrbtom in junaško brado. Kakšen junak! In za Sesta ni bilo nič lepšega in bolj vitežkega, kot nazadnje vendar enkrat dosita opazovati svojega dečka, ki prej ni imel zanj nikoli prav časa in zmisla.

Tega še vedel ni, da ima takega imenitnega fanta. Kako drzovito in bohotno so se razklenile njegove vroče ustnice, kako sveže, se mu je zdelo, še doni njegov melodični, nerazklani glas, kako nezlomlji-

¹ Grič v Rimu proti južni strani.

vo se sveti v sicer zaprti sobi obledelo, toda nezabráženo dečkovo čelo, in kake globine so v teh kot kremen sivih, vedno mokrih očeh. Ali se jim sploh na dno pride? Ali ne plava in ne trepeta in migota v njih vse navskriž, da se vsakemu, ki vanje gleda, zvrtil, še preden se zave, kakor če bi strmel v globoko živo studenčnico? In kakšna kri se pretaka po tem dečaku! Prvo jutro je hotel čuvaja pobiti, drugo samo še omrežje izruvat in če bi si pri tem tudi vse svoje srdite zobe razgrizel. Tretjega jutra si je pa izmislil papežu pisati: »Ti, stric, ne bodi tako ponosen, pa se z nama pogovarjat pridi!«

In vedno je odmajal Sesto z glavo in poljubil fanta na odprte ustnice in na hladne, divje zobe, kot bi hotel ostrino tega tako nevarnega orožja s svojo ljubeznijo omiliti. Ko pa je mladi tiger zdaj šele prav pihal in prhal, mu je oče priložil goričez božanje zaušnico, da je kar zazvonilo.

Nato je Poz'do mnogo dni zapored molčal kot kamen, na skrivnem je pa razkopaval po svoji neizrabljeni pameti, da bi zaušnico doumel ali vsaj to iznašel, s kakimi drugimi predlogi in norostmi bi bil očetu bolj všeč.

Ob tem času se je zbudil Sesto neko noč in ni nič drugega menil, kakor da je v svoji cerkvenčevini v Paritundu in da mu je žena Anicija izpred vrat nekaj zaklicala kakor o sakristiji, kelihu, oltarnih prtovih. Z enim skokom je nameraval kvišku šiniti.

Pa je zagledal od mesečine čisto rumeno pobarvana tla ječe in v sredi kakor z ogljem navskriž narisani križ v oknu. To ga je popolnoma vzdramilo, in sedaj je jasno vedel, kdo da je. Ni mogel tako brž zaspati, ampak je moral trpeti, da so se mu po glavi vrtele misli, žalostno zmešane, o svobodi, tako zlati, kot je mesečina pred njim, in misli o zaporu, tako črnem kot senca omrežja v njem.

Toda polagoma se je to divje sanjarjenje poleglo in mesec, naj bo njegova svetloba pogosto še tako presunljiva in v srce prodirajoča, je odkazal Sestovim mislim urejeno in jasno smer v preteklost nazaj. Pozdravljal je s čudovito znanim obrazom skozi visoko, šilasto okno in se je pogovarjal z njim kot tovariš iz nekdanjih dni: Veš, takrat sem tudi svetil med divjimi kostanji ob Portsassu, ko ste trgovca Giarnija iz Verone do nagega oropali in v rovanske tesni vrgli . . . In takrat sem zopet sijal, ko ste se ob prepiru med mejnimi grofijami med Spellom in Folignem na vrt očetov dominikancev¹ prikradli in vso sakristijo oropali . . . In onega septembra, ko ste okradli nemškega škofa, njegovega kancelarja in dvornega kaplana pa potolkli, visokega moža pa z zavezanimi očmi polovico noči v napačno smer vodili, sem tudi junaško sodeloval. Toda takrat, takrat sem se pa zažrnil za oblak in si nisem upal gledati, ko ste štirje ali vas pet skupaj zaklali po-

¹ Redovniki sv. Dominika.

božnega, pogumnega romarja Duratija, ko je čisto sam brez varstva nosil desetino v sirotišče v Perudžo. To je bil umor in strahopetnost.

Ta neumna, rumena, škodoželjna mesečina!

V jutro po tem nemirnem počitku je bil Sesto še daleko bolj molčeč kot njegov sin in se nobene jedi ni dotaknil. Začelo se mu je svitati, da ni delal samo kakršnekoli krivice, ampak prav nizkotno krivico celo življenje. Mrazilo ga je skoraj in premaknil se je na solnčno luč, ki se je tenko vsipala skozi mrežo, in v katere žarčih se je kakor po zlati lestvici gori in doli spreletavalo veliko življenja se veselečih muh z mastnimi trebuščki in blesketajočimi krilci, pa so vedno hotele podomače posedati po Sestovih mokrih kodrih. Srdit jih je preganjal. Pa je šinila taka živalca v strahu v najvišji kotič ob oknu in se je z vsemi okrempljanimi prsti zapletla v pajkovo prejo. Nemudoma je pridrvil grdi, velikanški brigant iz skrivališča in je ubogi stvarici nastavlil kremplje. Leskala se je in se brneč plašno motovilila, pa se kljub vsemu cepetanju vendarle ni mogla izmotati.

To rabeljsko igro je Sesto že pogosto opazoval brez drugega čuvstva, razen da je občudoval imenitnega bandita. Toda topot ni mogel gledati. Naravnost sovražil je roparja, in ker ga daleko ni dosegel, je poklical fanta, ki je ležal, kakor vedno, ne na preprogi, ampak na hladnih kamenitih plo-

ščah, in s katerim že dolgo ni bil besedice izpregovoril. Še enkrat naj bi mu na hrbet zlezal in pajčevino med mrežo raztrgal. Pa tudi tako ni bilo mogoče tistega kota doseči. In v celem prostoru ni bilo nič pripravnega dobiti, droga ali gorjače, da bi se dalo roparsko gnezdo ugonobiti.

Pa je Poz'do potegnil izpod jopiča malo, blesteče žepno bodalce, ki si ga med dvema prstoma lahko skril, da se je Sesto čez vse začudil. Bogsigavedi kako ga je v bujnih kodrih, ki so se tako ognjevitobliškali, ali v ovratniku iz kozlovine ali sicer po kakšni mačje zviti stranski in skrivni poti v ječo vtihotapil in na skrivnem cel roman rešilnih poglavij spesnil, ki se je to jeklo skozi njih vsakaterrega svetilo kot odrešenik. Toda zdaj je vse načrte zavrgel. Dočim so se njegove dolge, kremenasto sive oči daleko bolj bliskale od kovine, je vprašal samo: »Ali naj?«

»Daj,« je pokimal stari.

Tedaj je dečko vrgel bodalce ploskoma kvišku in ga je v tako vzhičenem loku pognal skozi pajčevino, da je ropar z nožem in z malo krpo svojega kraljestva vred treščil skoz mrežo doli v mesto, muha pa je ranjena, toda svobodna odfrčala na solnce.

Ujetnika sta dolgo gledala za izginjajočo pičico in sta nato drgetajoč legla v senco. Njiju srce pa je pelo novo, tiho pesem. Saj jima je bilo, kot da sta en umor poravnala.

Toda joj, koliko dolga je še ostalo! Noč nato Sesto do polnoči ni niti za hipec zaspal. Koliko muh je bilo treba še rešiti! In bi li potem taka žuželka človeka odvagala? Stokoma se je obrnil, pa je srečal svojega sina budne, široko odprte oči.

»Oče,« je priznal mladenič tiho in vlažno se je zablestelo doli po licu, osvetljenem z mesečino, »oče, zanič človeka sva.«

Sesto se je naglo obrnil nazaj proti steni. Ni odgovoril. Toda njegovi udje so drgetali neobvladanega razburjenja.

Tretjo noč pa, ko je od nekod polnoči udarilo, je dejal Poz'do nenadoma z jasnim, nepremagljivim deškim glasom: »Oče, papežu morava pred noge pasti, da naju sodi in da nama Bog odpusti. Mene grehi v tej tih izbi strašno pekô.«

Tedaj se pa tudi kameniti starši ni več ustavljal. Z obema rokama je pritisnil suhega, toda prečudno ljubkega fanta nase, pa ga do jutra ni več spustil s svojih odrešenih prsi, dasi je dvojica takoj globoko zasnivala.

IV.

»Ne, Mario, nazaj daj!«

Tako je bobnelo razkavo kakor gorska voda od mizice pri oknu, s pisanjem preobložene, do zastorov ob vratih, kjer je stal komornik. Ali je to morje ali vihra ali svetovni hrast, ki tako hrumi? Ne, samo mali, sivolasi, toda širokopleči možek v

snežnobelem talarju¹ za mizico je, ne da bi se vidno gani in ne da bi bradata usta odprl kot za požirek vode, takoj vse štiri stene napolnil z bučanjem. Ta glas! Pa še nekaj: te male, ostre, ledene oči v pepelnatem obrazu, hladno, težko in vendar se tako krogloma vrteče in bliščeče kot kapljice živega srebra! To je Sikst V. Njegov dolgi, previsoki obraz se zdi siv, razoran in brezobličen kot kamen, s tremi udarci kladiva obtesan. Toda če bližje pogledaš, je sto drobnih zarez izdolbenih, mnogo od bolehanja, od študiranja še več in od borbe s svojo sveto divjostjo največ. Pri oknu dela. Kakor orel iz gnezda preži od tu na svet pod seboj. Nobene preproge pod nogo in nobenega baldahina² ne strpi nad glavo. Predolgo je imel le zemljo za ležišče in naravno nebo za streho. Celo svilena čepica mu je nadležna. Na starem prepisu Septuaginte³ leži, folium 44,⁴ na čigar široki rob je papež pravkar začel svoje opombe z majhnimi, ostrimi potezami. Kdor naj to bere, mora imeti oči kot jastreb. In šele ta, ki je mogel to tako zapisati! Ta prodre človeštvu do zadnjega in najtanjšega šiva.

»Sem dajte, Mario!«

Komornik Mario de Zucco, ki je stal že med vrati, se je pravkar za odhod vtretje

¹ Dolga, do tal segajoča duhovniška suknja.

² Streha nad prestolom.

³ Grška prestava svetega pisma Stare Zaveze.

⁴ Stran.

globoko priklanjal, ko je ko vihra silno in nepričakovano od pisalnika nazaj zahrumelo. Osupel je obležal na kolenih. »Hitro, mož!« je Sikst nad njim zaropotal. »Še enkrat se moramo o tem s seboj posvetovati.«

To je bilo prvokrat, da je sveti Oče že podpisan odlok ustavil, on, strogi, odločni in nepremakljivi.

»In če barona zunaj čakata, ju notri pripeljite!« je izgrmel glas do konca.

Toda noben prepirljivih gospodov, niti Paolo Mossi, niti Arrigo Fanciolla, ni čakal v predsobah. Sikst bi bil vesel, če bi bila prepirljivca že tu. Nič rad ne ostaja s tem-le pisanjem sedaj sam v sobi. Najraje bi sedaj prav silno delal, tu z eksegeti¹ o nerazvozljivi težkoči med Matejem in Lukom, ali tam pri načrtih s stavbenikom Fontanom o popravilih pri Kvirinalu² in o pogosto krparjenih vodovodih; ali pa bi rad velike, težke pravne zadeve preiskoval, sodil, obsojal, kaznoval, uro za uro naprej, do rožnega venca v Sikstini, da bi le brata in bratovega sina pozabil, ki tako blizu njega živita, veliko tednov že ujeta, pa še vedno ne obsojena. Videti ga hočeta, zapovedovalno zahtevata govoriti z bratom in stricem in obsodbo iz njegovih ust sprejeti, z obraza v obraz, ta ponosna hribovca in visokoleteča sorodnika.

¹ Razlagalci sv. pisma.

² Papeška palača sredi Rima, l. 1870. ugrabljena za prestolico italijanskega kralja.

Kako, da mesece ni mogel imena pod obsodbo napisati: »Obglavljena! Sikst V.«? Sicer je tako hladno obravnaval s takimi suhimi, morilnimi listinami. Toda tu? ne! Kadarkoli je hotel podpisati, je videl dva obraza, eden star, eden mlad, kako ga gledata z lista, je slišal očetov in svoj lastni deški glas, dihal vzduh siromašne kmečke izbe doma v Grottamari, duh po slami, ilovici in napol posušenih rozinah in veliko slajšega, prve tiskane knjige, ki mu jo je njegova resnobna mati nekega večera skrivaj pomolila, ko se je spat spravljal. Bila je Klementa Parvija zgodovina papeža Gregorija Velikega, latinska, za učence s slovniškimi pravili, in je stala ženo dela več mesecev. Toda ko se je trdi dečko iskrečih oči zahvalil in sedaj knjigo, sedaj materino roko ognjevito poljubljal, je bilo vse poplačano. Oče je sicer godel, pa ga je vendar pustil in se je smejal, če je Felice kasneje z župnikom latinski govoril in kmalu lepše in urneje znal, nego duhovnik sam. O, cela mladostna zgodovina je na tem papirju zopet odprla svoje že davno ugasle oči. Zakaj tu je šlo za meso njegovega mesa in kri njegove krvi. Celo človeško dobo je menil, da je prost in brez doma in samotен, brez dedov in brez potomcev, brez vsakršnega gorkega človeškega členovja, prav tako, kakor je bilo treba za njegovo opravilo med nebom in zemljo. In glej, kar prideta dva človeka, ki mu praviata brat in stric!

Sovraži ju in ljubi ju. Odvajeno čustvo srčnosti se ga hoče polotiti pri njiju priimku: Peretti. Nekaj kakor takrat, ko je poljubljal mater ali ko je pred samostanom minoritov očeta še enkrat sramežljivo, toda divje objel in nato urno v temni hodnik odhitel. Nikoli ni odtedaj tako čutil. Hladen je postal kot knjiga.

Toda saj sta vendar bandita, punktum!¹ Na to hudo besedo je smrtno obsodbo urno podpisal. Kakor nadangel Mihael hudiče, tako je papež sovražil to človeško zalego. Ne, ne, čisto lahko mu mora biti, pri taki krvavi sodrgi čuvstva narave za-tre . . .

»Vaša Svetost, gospoda di Mossi in Fanciolla!«

Slovesno je Mario na papeževo pri-trdilo pripeljal napovedanca. Sedemdeset-letni gologlavec di Mossi in šestnajstletni Fanciolla, oba v rjavem žametu in kratkih španskih plaščih za čez meče, toda brez orožja, sta vstopila s spremstvom advokato-v in prič. Di Mossi je videti kakor usnjat, siv deževni oblak, Fanciolla kakor mlada vesela zarja. Visokorodni deček je postal včeraj polnoleten in neomejen gospodar svojega ogromnega premoženja. Venomer se malo drzovito predse smeja. Svojih češ-njevih ustnic kar ne more skleniti. Ena se rdi bohotno doli preko bele deške bradice, druga se predrzno viha proti ostremu nosu navzgor. Vmes se svetle divji, veliki zobje

¹ Pika = konec, dopolnjeno je.

kakor marmornati skladi in hočejo vse, kar se imenuje red in dostojanstvo, iz same smejoče se objestnosti razdrobiti kot mandljeva jedrca. Žalostno se zraven nje-ga podaja suhljati Mossi, kako skoparski zapenja razbrazdana in brezzoba usta. Oba plemiča sta se s svojim zborom trikrat priklonila v hitrem, čudovito enotnem ritmu, kakor le Rimljani znajo. Kakor da trikrat zavalovi dolg, lep val gori in doli, tako je. Nato se postavijo v širokem loku pred najvišjim svečenikom, di Mossi in Fanciolla na obeh koncih, višjemu pastirju najbliže.

Prepir je tekel za neko mejno posestvo, napol z oljkami, napol s trtami zasajeno, na južnem pogorju Volskiških gora. V tej pravdi so podkupili množice advokatov, po krivem prisegali in mnogo kmetov napol do mrtvega stiskali. Toda vedno, ne da bi se s kapljico krvi oskrunile nežne, bele roke plemičev. Stvar se je razrastla v pohujšanje celi deželi. Sikst se je o zadevi natančno poučil in jo je hotel z mogočno razsodbo enkrat za vselej s sveta spraviti.

Malomarno je zamahnil, češ tožnika naj le nemoteno vsak svoje povesta. Nato je trdovratno in vedno nekoliko po bradi brodeč gledal na tla, kjer je bil v pisanem marmorju narisan slabotni sodnik Heli z vsemi pridatki svetopisemske zgodbe.¹

¹ Heli je bil sodnik pri Izraelcih. Ker ni strahoval svojih hudobnih bogoskrunskih sinov, ga je Bog kaznoval: oba sina sta en dan v vojski padla,

Stranki sta začeli ena za drugo popisovati svoje pravice in krivice, ki sta ju pretrpeli. Juristi¹ so mešali vmes stavke iz pandekt in iz Pseudoizidorja² in so zavozljano reč z vsako opombo še bolj zavozljali. Priče-poštenjaki so kimali, Mossijevci, kolikor-krat si je starec po hripavem šepetanju zopet obrisal sline z brezzobih ust, Fanciollanci, kolikorkrat je bohotni Arigo lahni mladeniški puh po kakšnem posebno hrabrem in donečem stavku z rdečim koncem svojega jezika omočil. Nasprotniki so se obmetavali omikanih in vljudnih besedi z najhujšimi zlodejstvi. Nazadnje sta govorila le še plešasti Mossi in živahni Fanciolla, oni strupen in suh kot stara osa po dvorani brneč, ta visokokipeče in zasmehljivo pojoč kot devetovižnik. Toda vse se je vršilo v sladkih glasih rimskega dvornega jezika.

Sikst si je medtem dodobra ogledal sivega, v svoja grešna sinova zaverovanega Heliya v vsej njegovi revščini in je vprašal, ne da bi oči dvignil, kar moč tiho: »Za kaj torej gre?« Pa je vendar le kakor oddaljen grom zabobnelo po dvorani.

»Za kos gozda in vinograda!« je bilo važno ponovljeno, »dvanajstkrat tako velik kot Svetega Petra trg.«

sam pa je ob tej žalostni vesti vznak s stola padel in si tilnik zlomil in umrl. (I. Knjiga kraljev, pogl. 2, 3, 4.)

¹ Pravoznanci, advokati.

² Stare pravdoznanske knjige.

»Par oljk in grozdov,« je ponovil papež, »dalje!«

Niže je nagnil čelo in urneje so se igrali njegovi kratki prsti po bradi. Signorom¹ se je zdelo, da njih prepira kar nič ne poslušša. Je imel pač kaj drugega, važnejšega, večjega misliti ta mož svetovne zgodovine.

Oba vodilna advokata sta zdaj prebrala presoje slavnih bolonjskih profesorjev, dočim je Sikst opazoval brezbožna fanta duhovnika Helija, kako sta pri tempeljnih vratih darujočim ljudem odvezemala denar ali perutnino ali svežega kozlička in oropanim še zadaj nesramno jezike kazala. Kaj nista mogla biti to oba Perettija tam v gradu? Cel Rim ve, kaj so Paritondci zagrešili, stokrat več kot ti dve svetopisemski propalici. Pa naj bi za Helija bil in na svojem stolu pravico zaspal, da se mu bo nekaznjena — — — ravno tako pačila? Nikdar! — Njegovi beli lasje so začeli plati in njegovo čelo je zardelo. Toda globoke živosrebrne oči, ki so že marsikakega srčnega moža negotovega in slabotnega napravile, so otrple obstale na tleh.

Vsled te nepazljivosti strah vzbujajočega sodnika so prepiravci vedno bolj in bolj vnemar puščali ozir na kraj, kjer so bili, in na osebo, ki so z njo govorili. Očitki so postajali silnejši, besede manj izbrane, melodija predavanja se je izgubila. Nazadnje so se začele psovke, ki bi pred Njega

¹ Recí: sinjorom = gospodom.

Svetostjo nikoli ne bile smeje izgovorjene biti.

»Ti domišljavi, pocukrani dečko, dekliram kaži svoje zobe, ne meni! Meni moraš brado pokazati, pa še nekaj povrhu . . . pamet!«

»Kje naj jo iščemo, častivredna razvalina našega stoletja?«

»Kamor modrijan, kakor ti, nikoli ne zaide!«

»In Vašega koščenege veličastja nikoli bilo ni.«

»Tvoje kosti seveda ne bodo nikoli starosti ućakale. Razuzdanke so jih že zdavnaj zmehćale. Spakedrani obraz mu pogledjte! Kaj ga je razen gobca? Sam gobec! Po gobcu si David in Goliat v enem.«

»Oh, ko bi le tudi toliko gobćka imeli, Vi, stari Salomon, da bi mogli poljublјati in piti, vem, da daste Vašo mrtvo podrtijo za enega samega izmed obilih poljubov, ki me bodo za Vatikanom še ta večer osrećevali. Toda Vi, to popolnoma upoštevam, imate večni post.«

»Ali vedno tako vřsko ćenćaš, lepa opićica?«

»Kdaj, o oćak iz ropotarnice, pepelnica še ni zabavljala princu pustu, kakor tak-le nemanić milijonarju vedno zabavlja?«

»Za ćuda božja! v nespameti imaš pać svoja aktiva!«¹

¹ Imetje, premoženje.

»V razumu, Vossignoria,¹ Vaša pasiva!«²

»Osel, kdor še s teboj govori!«

»Prav dobro, sedaj ste dobro krščeni!«

»Asino, asino . . .«³

»Nadaljujta,« je nenadoma zagrozilo in zagrmelo od globokosklonjenega, v sneg odetega možička tja proti skupini.

Na'a, apostolski ribič je moral biti globoko v svojo svetovno mrežo zapleten, da ni treščil med njiju prepir bliska, ampak ta brezmiselni: nadaljujta! Je pač mislil na Filipa,⁴ ki je hotel biti v Eskurialu⁵ bolj papeški kot papež sam, in na zgodaj osivelega lisjaka v Parizu, četrtega Hinka.⁶ Kateri je pač slabši?

In naprej je pihal in se radoval brezbožni duet.⁷

Sisto (Sikst) pa se ni peljal niti v Madrid, niti v Pariz, ampak je obvisel na lepem mladeniču Samuelu, ki je stal sredi

¹ Vaše blagorodje.

² Dolg, primanjkljaj.

³ Osel, osel.

⁴ Filip II. španski kralj (1556—1598), je zoper kalvinske krivoverce na Nizozemskem izdal jako stroge verske odloke, dasi so mu škofje odločno odsvetovali.

⁵ Filip II. si je blizu Madrida sezidal Eskurial, mogočno, veličastno - slovesno palačo, preprosto, resnobno — kakor je bil on sam — s samostanom in velikansko cerkvijo.

⁶ Henrik IV. francoski kralj (1589—1610), je bil krivoverec hugenot. Da bi katoličane pridobil, se je l. 1593. vrnil v katoliško cerkev.

⁷ Dvojica (pevcev).

Helijevih vrat, na levo in desno roke ploskoma uprte v podboje, čista usta in velike otroške oči široko razprte, in bujne lase naježene kakor angel, ki ga je duh božji zgrabil za čop in ga nepremagljivo žene, z dušo in telesom vpijoč: Heli! Heli! . . . Toda slabosrčni sodnik komaj glavo z blazine dvigne, pa se zopet pogrezne nazaj v svojo staro, strahopetno, zanikarno spanjavost. Kadar pogleda Sisto to grešno flegmo,¹ ga strašno zarsbi, da bi tega gnilega starca iz tega-le mozaika potegnili v življenje brez šale in polno bolečin, ga pred sodnji stol vlekli, mu vrgele v obraz svoje iskreno zaničevanje in starca nato za vrv določili. Zakaj je beba svojima otrokoma prizanašal . . . celo, ko ga je Gospod tako strašno opomnil! . . . Njega, Sista, ni treba opominjati. Nobenega Samuela ni treba . . . Že ta dva norca, ki tu pred njim svojo zno-relost prodajata, sta dovolj Samuelov, da ga opominjata, če bi bil morebiti nekoliko omahoval. Tu se vidi: tako bi postalo vse ljudstvo, če bi se mu ne bilo nobenega nepodkupnega sodnika več bati, mladina vse zasmehujoč kot lepe papige, starini uka-joč kot slepi in gluhi skoviki. In kaj bi šele čakalo sodnika ali pravzaprav sodnikaskazo in slabega sodnika? Na sredi dvorane na tleh vsakdo lahko bere: sel iz vojske visi skozi okno . . . da so Filistejci pobili Helijeva sinova, je naznanil in še vedno ni nazaj k sapi prišel; in oče sam vznak s

¹ Brezbrižnost.

stola pal, z zlomljenim tilnikom, pred njim pa sveta Pravica, kot drevo visoka in proti nebu se lesketajoča kot nezlomljena sulica. Da, da, naj suličarjev še toliko klone in se sesede, ona ostaja vedno nepoškodovana in visoko vzravnana. On pa hoče poleg nje stati, prav tako raven in prav tako visok, tako da sta sulica in suličar oba eno in da v bodoče ne bo moč enega od drugega ločiti. Kdor pravi: pravica, pravi: Sisto, in kdor Sista meni, meni pravico. Tako je bilo do danes. Proč meso in kri! Midva sva trše kovana. Rázsdbo torej!

Sikstu je desnica počasi z brade omahnila, poslušal je hipec ostro slaboglasno muziko pred seboj, da bi se iz bronaste biblije¹ laže v to pričujočo malenkost vmišlil. Njegov obraz je bil sicer vsled dolgih duhovskih let s sto tenkimi gubastimi nitkami prepreden, sicer pa je ostal hrapav in koščen kot njegov rod, in kakor se kamen smehlja, tako se on sedaj molče smehlja nad tema dvema svetlostima, nežne rasti in svetlo polizanima, ki sta si pred njim v lase skočila kot poulični dečaki v Trasteveru.² Bilo je, kot da se smeja prastari kmet prastaremu kavalirju³ svetovne zgodovine.

»Signori,« je vprašal in se trudil, da bi grom svojega glasu skril, kolikor je mogel, »ali je res par vrčev olja in nekaj skled

¹ Sv. pismo.

² Revnejši del mesta, onstran Tibere.

³ Vitez, plemič.

polnih grozdov vredno, da se moja presvetla sinova tako razvnemata! Kaj menite Vi, ljubi Fanciullini?»

Tihota; nato starikavo pokašljevanje, zatem migotanje krog deških ustnic.

»Jasno vidim, krivica je na obeh straneh in nobena stranka, tudi ta, ki bi zmagala, bi se ne mogla zanaprej plemiški veseliti tega dvomnega kosčka zemlje, mislim, tako prav z viteško častjo. Dobro torej, prihranita nam vsem nadaljne sitnosti! Tu, signori,« papež je pritisnil na kopico aktov na svoji mizi, »tukaj je za vsakršno radoznalost primeren odgovor, pa še neusmiljeno več shranjenega. Bodita modra in ne delajta si po teh rečeh dalje skomin!«

Pokašljevanje postaja dušljivo suho. Stari Mossi obupno stisne ustnice. Fanciollu pa zapolje pristna, plemiška kri v dveh rdečih plamenih po bledih licih na kvišku in zobje in jezik se mu režé tako rekoč kakor veselemu mlademu levu iz odprtega gobca.

»Izročita torej, signora, ničevo cunjo in vso njeno šaro guvernerju¹ v Orvietu za tamošnje siromake. V vsakem kraju je takih strašno množico še izza vojske in izza lakote preteklega leta. Pauperibus, figliuoli miei, pauperibus!«²

Ko je sivi di Mossi tudi to slabo dišečo besedo požrl, se mu je spačil njegov dobro gojeni in gladko pomokani, kot kamenje

¹ Namestnik, načelnik vlade v kaki deželi.

² Siromakom, otroka moja, siromakom.

stari obraz, kot da bi bil podganjega strupa dobil. In od take nesrečne podgane ga ni nobena druga reč razločevala, razen da je lepo preoblečen in brez vidnega repa na zadnjih nogah pokonci stal.

Sveži dečko Fanciolla se je pa mogočno smejal in klopotajočih zob zavpil: »Vaša Svetost ima popolnoma prav. Svoje pravice odstopam vsem takim tičem in lačnežem v Viterbu. To je mesto mojih dedov. Temu bi rad miloščino naklonil.«

Sikst je pokimal malo nevoljno, malo naklonjeno dečaku, ki je bil iz keruba in mladega hudiča videti vlit v enega plemiškega mladeniča Arriga di Fanciolla. Nato je pa oči obrnil proti starinu:

»In Vi, plemeniti di Mossi?«

Poklicani se je strahu zdrznil in se je po celem telesu tresel. Nato pa se je ostro vzpel in je strupeno zapuhal iz svoje sive podganje duše: »Jaz, o no, no, no!¹ Pravda naj razso . . .«

»Di Mossi,« je zdaj kot grom in tresk poleg njega v tla udarilo. Vsi so dvignili glave. Malo je manjkalo, pa bi se bili tudi pokrižali.

»Vem,« je naprej grmela papeška nevihta, »h kakšnemu ravnanju ti na svojih posestvih od Umbrije gori do Abrucev navajaš svoje najemnike in priganjače za obresti. Kmetje morajo od kraje živeti, če nočejo lakote v tvojih brazdah popadati.

¹ Ne, ne, ne!

Tako hudo jih izsesavaš z desetino in tlako!«

»Svetost!« je zastokal di Mossi. Vsaka beseda ga je bičala. Najbolj pa je užigalo njegov prastari grofovski ponos, da ga je papež tako grobo tikal.

»Tudi vi, Marchese¹ Arrigo di Fanciolla,« je dejal Sikst in je meril s kratkim, debelim kazalcem na mladeniča, »divje in gospodljivo ravnate s svojimi malimi ljudmi. Pa vi ste seveda še mladi in vročekrvni in niste imeli nobenega boljšega zgleda. Tudi pravijo, da imate srce in svojim hlapcem za bičem tudi vina in potic privoščite...«

»Svetost!« se je branil Arrigo ves srečen.

»Mleko in kruh morajo imeti, to je najmanj,« je zabobnel zdaj glas belega, majhnega moža s strašno težo nad obe krivi glavi, nad gologlavcem in dečaškim vročerkvnežem. »Kaj naj bi deželo trebil tatov in bandite obešal in — —« tu je vihar slab hip zastal, pa je zato potem tem silneje vzropotal, »in lastnega brata in nečaka pod sekiro pošiljal...«

Globoko in v slovesni vljudnosti so tu vsi klonili čela.

... »Kaj to pomaga, če ubogo ljudstvo s tvojo skopostjo, di Mossi, in z vašimi norostmi, Fanciolla, vendarle zopet v obup tirate, da jim nič drugega ne preostane, kakor da briganti postanejo? Signori, sig-

¹ Grof.

nor, priznajte, kje naj bi bolj primerno začel s konopcem, tam gori v gorah ali tu v Rimu pri svojih plemičih s prstanom in obročem!»

»Tukaj,« je dejal mladi, hitrokrvni marchese s svojimi rožljajočimi zobmi in rdečica na njegovih licih se je začela prelivati iz jasne srboritosti v temnejši sram.

»Tukaj,« je ponavljal pošteno in se trčil v zavesti krivde ob svoje, takoj nato pa z otročjo škodoželjnostjo staremu nasprotniku ob prsi.

»Pojdita! . . . pa da ne slišim besedice več o tistem kupcu zemlje! Par oljk in trt vama je bilo več, kot cela sestradana dežela. Vesela bodita, da to hudodelstvo tako narahlo obravnavam. Posestvo je odslej last viterbskih ubožcev, in vi, mladi gospod, mi doprinesite dokaz svojega izboljšanega plemstva s tem, da kot varih in upravitelj premoženja nad njim čujete, kot nad svojo najljubšo rečjo in marljivo skrbite, da one oljke in grozdi v prave sklede padejo! Pojdita!«

»Svoj blagoslov, Svetost!« se je zaslišal starega di Mossija proseči, na pol mrtvi glas. Če že sicer ni prav ničesar rešil iz avdience, vendar vsaj tega edinega dobička ni hotel zamuditi, da od najvišjega duhovnika vsaj prav močan blagoslov iztrži za to, kar je ostalo. Zakaj prav v duhovne in svete dobrine, ki se ne dajo prijeti, je gnala tega skopuha lakota po obrestih. Od papeževega blagoslova tako od blizu, v isti

dvorani, samo na štirinajst glav razdeljenega je pričakovalo njegovo kramarsko krščanstvo najmanj dvajsetodstotni dobiček.

Potrpežljivo kakor naš Gospod Bog, ki daje svojemu solncu vzhajati nad golobčki in jastrebi in prvič in tisočič neomahljivo upa, da bo vsaj zdaj, zdaj iskrica take milosti tudi slabega tiča do čednosti pripravila: tako je Sikst razprostrl svoje bele, razkave roke in je blagoslavljal z navadno vdanostjo, kar je pestro lisastih čuvstev pred njim pokleknilo in se z glasnim križem križalo od čela do prsi.

Nato je eden teh pravdarčkov za drugim poljubil ribičev prstan in se oddaljil s trikrat se klanjajočim kolenom.

Ko se je Sikst samega začutil, mu je bilo, starčku, obleganemu od avdienc, toliko laže, kakor je primeroma vrtnarju, ki si iz gosto zarastlega grmovja s sekiro zopet do zraka in luči pomaša. Mali gospod vstane, vzame smrtno obsodbo obeh Perettijev zopet z mize in meri dvorano s tistimi širokimi in v kolenih kolebajočimi koraki, kakor jih je s kmetov prinesel, za časa samostanske strogosti obtesal, in za časa prelature¹ izlikal, toda odkar se je odel v papeško omnipotenco,² se je vrnil zopet v grobo, izvirno neotesanost, na jezo španskih kardinalov, v zabavo francoskim, toda na srčno zadoščenje švicarski

¹ Višje cerkveno dostojanstvo: Sikst Peretti je bil kardinal.

² Vsemogočnost.

gardi,¹ ki v ohlapnih hlačah in oklepu ni zatajila svoje pastirske krvi in je tu začutila malo ene sorodne kapljice.

Tako je Sikst hodil sem in tja, vedno hitreje, da se tudi za drugo obsodbo osokoli in vselej, kadar jo je zavel proti Helijeви zgodbi, je tako ukrenil, da je z eno nogo, ko je šel sem, mlajšemu, ko se je vračal, pa z drugo starejšemu zlodeju na tilnik stopal. Pri tem si je svoje mnenje izražal v glasnem, v srce segajočem govoru, kot da bi bila javna sodna razprava:

»Celo mesto ve, da smo svojega brata in nečaka kot briganta ujeli in v grad zaprli. Jaz sem to takoj in brez strahu razglasil.«

»Iz ničemurnosti?«

Sikst se je ozrl proti strani, kjer si je vedno predstavljal spremljevalca v črni beruški kuti, meniha Siksta, ki je papežu Sikstu vest izpraševal. Ta ubogi, ničvredni Sikst je pravkar izpregovoril.

»Ne, frater reverende,² ne iz ničemurnosti, menim, ampak iz modre previdnosti, da se pred celim svetom zavežem in pred svojo lastno omahljivo zaničljivostjo zavarujem, kadar je treba nad lastno družino obsodbo izreči. Da morem biti nepristranski, zato!«

S to besedo je starejšemu Helijeveму

¹ Častno papeško stražo v Vatikanu tvorijo Švicarji, ki so do danes ohranili stoletja staro slikovito nošo in orožje.

² Častiti brat.

fantu s celim podplatom svoje široke kmet-ske nože na glavo stopil.

»Poslanci bodo sporočili na Dunaj in v Pariz in v Madrid, in velik bo strah v visoki in nizki krščanski družbi, če se bo reklo: ker je bil brat Sesto morilec, ga je dal brat Sisto kot kateregakoli drugega krivca obglaviti. Še vlada, tako bo kot pe-sem donelo, na tej zemlji vsaj en nepod-kupljiv sodnik. Poganski Rim je imel Bruta, tu je krščanski Brut!« Knjige zgodovine imajo naslove: Peter Apostol... Gregor Gorečnik... Inocenc Slavni... Julij Vo-jak... Pij Sveti... potem pa... potem pa... Sikst Pravični!«

»Trdi, brezsrčni!« je zašepetalo ob strani.

Papež si je ogledal ugovor z naguban-čenim čelom.

»Res je, concedo,¹ doslej nisem do teh dveh sorodnikov ničesar občutil. Ne poznam ju, niti ne vem, kakšna sta. Njiju smrt me ne stane nobene solze. Brut sem re- kel, krščanski Brut? To je bilo napačno. Brut je skoro dušo izdihnil, ko je nad svojim sinom sodbo izrekel. Jaz to lahko čisto hladno storim. Ta pravičnost ni ni- kako junaštvo. V toliko, pobožni brat, imaš prav.«

Topot je šel mimo Helijevih sinov. Sam ni vedel kako. Božjega opominjalca Sa- muela se je pa v spoštljivem ovinku že iz- daleka ognil.

¹ Priznavam.

»Toda pogrej te, ne pogrej, to tu nič ne odvaža. Tu velja le stvar sama brez ljubezni, brez bolesti,« se je papež pomiril. »Samo sveta stvar!«

»Pa vendar tudi, Svetost, tvoja manj sveta oseba!« je odmevalo.

»Čakaj, čakaj, ti si pretrd; celo pristranski si zoper mene. Teža res ne tajim, če pride moja sodba pred prestole in stolice,¹ me bo naredila bolj slavnega, kakor če bi staro Elizabeto izpreobrnil ali sultana ob Zlatem Rogu krstil.«²

»Svetost, čemu ta slava?«

»Je že dobra, je že dobra. Ti tega ne moreš umeti, ti si od sveta v celico zabuban človek. Če bi pa ti z menoj stal visoko gori na vetrovitem vrhu Petrovem, v eni roki cerkev, v drugi mojo državo, bi drugače govoril. Ta obsodba bo deželo daleč na okoli s strahom pred menoj napol-

¹ Pred učenjake, profesorje prava na visokih šolah.

² Elizabeta, angleška kraljica (1558—1603), je kljub slovesni prisegi pri kronanju strastno preganjala katoličane. Ob njenem nastopu je bilo na Angleškem še dve tretjini prebivalcev katoliških, leta 1630. pa samo še 150.000. Vsi škofje so bili potaknjeni v dosmrtno ječo, duhovniki in redovniki razgnani, kesneje silno veliko pomorjenih; duhovnika, ki je dal odvezo, in vernik, ki jo je dobil, so kot veleizdajalca obesili in razčetverili; kdor je duhovnika prenočil, je bil obglavljen; 500 K mesečno je moral plačevati kazni, kdor se ni udeleževal krivoverske službe božje itd. itd. — Zlati Rog je krasen zaliv v Carigradu, prestolnici turškega sultana.

nila. In strašen mora človek danes biti, če hoče svetu dobrote izkazovati. Noben kralj ne bo nobenega privilega več terjal, če ga lastni krvi ne dam. Ljudstvo bo pa reklo: To smo pričakovali. Pravičen je. Lastno roko odseka, če ga pohujšuje... Jaz pa pristavljam: Dobro torej, očistite se tudi vi milijoni rok, ki toliko pohujšanje na svet pripravljate; vi klateži po hribih, vi počestni roparji, vi zaničevalci in zasmehovalci oblastev! Pa tudi vi, ki stiskate ljudstvo in ga izžemate, očistite svoje roke! vi obrezani in neobrezani godrnjači nad vero, ti Elizabeta na Angleškem, in vi hrapavi Vazovci na Švedskem, ti barbar Ivan v Moskvi, ti Turek ob Donavi, pa tudi ti, pretkani sivec v Parizu! Očistite svoje roke, vsi vi grešniki, sodnik prihaja, da jih poseka in kot preperel les v ogenj pomeče, kakor resnično lastnemu udu ni prizanašal — — — obmolkní, ne govori več, ti menih Sikst! Ti si svetnik, politik pa ne. Jaz moram biti oboje.«

In ko je to v svojo dolgo brado stresal, se je njegov duh zopet ojunačil. Kot kralj je stopal preko obeh svetopisemskih potepuhov in je stopil z zadnjim, mogočnim korakom Heliju na že itak zlomljeni tilnik. Nato je glasno pozvonil.

»Zucco, nesi pismo takoj poveljniku v angelski grad!«

»Torej vendar stari veliki duhovén,« je mrmral komornik skozi izhod.

Sikst pa je doživel danes dober, res-

nično knežji dan. Iz Avstrije so prišla ugodna poročila o napredovanju proti Turčinu. Tudi je pridigal Kanizij v sv. Štefana cerkvi na Dunaju ogromnim množicam na veliko duhovno korist. Kadar konča s klicem Jezus, se zdi, kakor da nadzemski ogenj iz njega šviĝa. Iz Indije in Kine so došla pisma od patrov Riccija in Nobilija, v katerih se poroča celo o krstu več princev. In v hugenotskem mestu La Rochelle je bil neki drugi Lojolov učenec mučen do smrti, ne da bi bil nehal še iz ognja in nožev prepevati ime Jezusovo.

»Vedno Ignacijevi, vedno isti,« je vzkliknil Sikst v skoro nevoljnem občudovanju. »Kakšna junaška vojska Kristusova je le to! Nič ne dela brez Jezusa, vse za Jezusa! Pa naj se torej v božjem imenu imenujejo jezuiti!«

Po tej odločitvi, zoper katero se je boril mesece, je dospelo pod večer še tristo novokovanih zlatov od beneške signorije za zaklad sv. Petra.

Ko sta paža kakor vedno po Zdravi Mariji prinesla pod vodstvom Zuccovim malo samotarsko večerjo na srebrnem ploščniku, je tisto večerjo odklonil in čudno mehko dejal: »Zucco, jaz bi imel rad minestrone rustico, takole vinogradniško juho, kakor jo uživajo kmetje okoli Jakina. Kot deček sem jo trikrat na dan dobival. Bila je pač z moke, rozin in janeža in pa veliko rajskih jabol¹ je bilo zraven in kot

¹ Paradižnica = paradajzar.

lep gosto skuhano, da žlica pokoncu lahko v njem stoji. Pripravi mi to, pa v leseni skodelici, da se bo vse zlagalo!«

Plemenita dečka Orsinija in Colonna, katerih fini kljunčki so kavsljali le pečene golobčke in breskove kolačke s srebrnih krožnikov, sta skremžila svoje nežne, porodne obraze nad tem barbarskim jedilnikom. Di Zucco pa se je dostojanstveno priklonil in slovesno odvrnil: »Kakor Vaša Svetost zapovedujete! Toda lesene skodelice bo v vsem Vatikanu težko iztakniti.«

»Kaj smo taki siromaki!« se je s finim smehljajem Sikst ponorčeval. »Potem pa v frančiškanski samostan po eno pojdite.«

Ko je torej papež ves blažen zajemal svoj minestrone iz lesene skodelice, je padel zadnji poševni žarek na obelisk sredi šempetrskega trga. Še nikoli se ni zdel sv. Očetu tako lep ta egiptovski kamen. Ali ni bil čisto podoben pravici, tako strm, tako raven in s tako zlato ostjo v nebo kipeč?

Seveda, v ozadju je štrlela težka, okrogla masa Angelskega gradu proti temnemu nebu. Že tedne se ni mogel Sikst brez bridkosti tja ozreti. Toda sedaj je tudi tega konec. Mirno gleda proti trdnjavi. Sedaj se bo vse poravnalo. Poslal je svojega čudno modrega izpovednika Zaharija Menseja, da ju dobro na smrt pripravi in jima nato papežev blagoslov podeli. Tudi jima mora zagotoviti, da bo Njega Sve-

lost kot oče skrbel za vdovo doma in za celo ubogo sosesko.

Medtem pa pribijejo kancelisti ponoči na Lateranu, na Kvirinalu in na Angelskem mostu na poseben papežev ukaz na zid sledeči oglas:

»Zaradi ropa in uboja sta bila po najvišjem odloku na smrt obsojena in zgodaj v jutro, 20. septembra, obglavljena: Sesto in Poz'do Peretti, brat in nečak Njega Svetosti Siksta V.«

Preden bodo Rimljani jutri to brali, bo sekira že dvakrat zamahnila. Nekaj malo morebiti, ki so iz radovednosti šli za kancelisti, jih bo razsodbo ob baklji še danes bralo, pa jo bodo doma pripovedovali in bodo imeli slabo noč, polno strahov, in bodo ob svitu, ko bo železo glave kosilo, v grozi in mrzlici vtikali vratove v gorke postelje in jecljali: Gospod, bodi milostljiv ubogima grešnikoma!

Sisto, papež, pa medtem počasi pospravlja in drza po skodeli in od časa do časa pozoblje iz druge lesene posode peresce solate. Spada zraven. Dišalo je, kot v otroških dneh, in vsaka žlica je vzbudila kopo spominov. Toda z minestronom vred je hitro požrl njih mehko in s solato vred njih grenko in le njih prijazno smešnost in ljubkost je za hipec takorekoč na jeziku pridržal.

Ko je Zucco pospravljal, je papež dejal: »To reč hočem zvečer vedno tako imeti, v tej-le posodi. Pa odkod si vendar

kar dve tako prijazni skodelici dobil? V tem času nisi prišel do San Francesca!»

Di Zucco je lahko pobledel in v strahu se mu je zvrtilo in mu pognalo kri prav v lase. Toda njegova etiketa¹ je bila hujša nego omedlevica in smrt. V natančno umerjenem poklonu je stopil korak nazaj, se v šumečem svilenem zavratniku zopet vzravnal in je odvrnil v najčistejšem jeziku rimskih komornikov:

»Vaša Svetost je izvolila jesti zahtevani minestrone rustico in solato zraven iz skodelic, kakor jih rabijo ujetniki na Angelskem gradu. Minoriti jedo sedaj, ko je les tako redek in drag, iz lončenih posod.«

»Iz Angelskega gradu?« je pretreslo Siksta. »Vse povej!«

»Samo ti dve skodelici sta bili še prosti, od neke obsojene dvojice sta, očeta in sina — — ki — — ki — — — nobene posode več ne potrebujeta.«

Di Zucco dobro ve, kdo da sta. Tudi papež ve. Iz bratove skodelice je jedel minestrone, iz Poz'dove skodelice pa solato. Se kar nič ne da pripomniti.

Sikst je zato tudi namignil svojemu Zuccu, naj ga samega pusti. Ni strpel, da bi imel pričo svoje neobvladane duše. Segel je po brevirju in molil najtršega izmed psalmov, svojega ljubljenca, dvainosemdesetega, ki kakor razjarjen vihar vrši iz sv.

¹ Natančni predpisi za lepo vedenje in vednje po teh predpisih samo.

pisma in je papeža že pogosto ojunačil. Tudi sedaj se je pokrepčanega čutil in si je beroč upal do sledečega psalma. Ta pa steza svoje bele roke le za blagoslavljanje in poje: Blagor možu, ki pri tebi pomoči išče! — — — Kakšna beseda to! . . . Sikst je pri tem verzu ves osupel in obstal.

V.

Brez ugovora sta Sesto in Poz'do sodbo poslušala. Jutri zjutraj ob petih torej! Osem je že odbilo v zvoniku. Še par ur velja njiju življenje.

Nato sta sprejela duhovna Zaharija Mensa in se glasno in brez strahu eden pred drugim in eden z drugim vred izpovedovala, oče in sin. Duhovnik takega izpovedovanja še ni doživel, toliko sirovosti v dejanju, pa toliko preprostosti v mišljenju, to divje roparstvo, pa ta rahločutnost, da sta mu svojo blazinico pod noge potisnila, sama pa z golimi koleni legla na goli kameniti tlak, dokler ju ni odvezal. Jutri zjutraj, je' dejal Zaharija med vrati, da bo še enkrat prišel. Eno uro pred . . . požrl je divjo besedo, okoli četrte ure nekako. Če jima je tako všeč? Dobro. Da ju bo spremljal s svojo roko čvrsto do lestvice, s svojo molitvijo pa pred nebeška vrata. Tako mu je papež na dušo naložil. Sedaj naj pa nikar več ne tuhtata, ampak krepko pošteno spita. Sedaj je vse poravnano.

Toda na spanje sedaj nista hotela misliti. Samo sedem ur smeta še živeti. Bog! In še te naj bi prespala! Ne, če sta kdaj v življenju čula, morata sedaj čuti kot nikoli, čuti ne kot dva, ampak kot deset tisoč varihov življenja. Niti minuta jima ne sme uiti.

Sesto se čudi papežu. Vdovi v Paritodu je obljubil denarja za hišo in njivo in dve kravi in deklo. Sisto je vendarle dober.

»Pa bi naju bil moral pozdraviti priti,« poudarja Poz'do trmasto. »Ponosen je. Ne ravna kakor Kristus. Kristus ni pošiljal apostolov h grešnikom. Sam je šel k njim.«

»Molči, dečko!« je zahteval Sesto. »Nočeva več na to, ampak na smrt morava misliti, da se jutri ne bova bala, ko zagledava sekiro in škrlatastega.«

»Saj se vendar nič ne bojim!« je odvrnil Poz'do in stegnil svoje shujšano telo in je nesramno napihnil blede potepuški nos. »Tako hitro bo minilo kakor požirek vode. Z Bogom, rečeva eden drugemu... ena... dve... tri... in se bova že v raju poljubila. Kajne, oče, tako je?... Toda kdo bo šel prvi? Ali hočeš ti, oče?«

Sesto se je stresel pri tem vprašanju. V teh zamreženih in zaprtih tednih je na stežaj odprl vrata svojemu očetovskemu srcu, celo življenje prej zaprto, in svojega Poz'da kot negodnega mladička vase sprejel in mu mehko postlal. Šele sedaj je postal oče in je ljubil kot oče. Sedaj bi svo-

jega sina nikakor ne mogel gledati, kako poklekujе pred klado, vrat razgalja in si da odsekati rdeče zmršeno pogumno deško glavo. Prej bi si bil v čast štel, da bi videl najprej sina, kako kot junak umira, pa bi dejal rabeljnu: »Glej, tako umirajo Peret-tiji. Lepo ti je moj sin pokazal. Pazi sedaj, kaj zna oče!« ... Toda ta ponos je zgínil. Sesto je drugačen postal.

»Oče,« je ponavljal mladenič, »ali ho-češ ti prvi na vrsto? Jaz bi šel rajši. Jaz ti bom pokazal, da boš vedel, kako se kar nič ne bom tresel, kako se bom smrti še smejal.«

Ko je to rekel, se je tudi že smejal s trdimi, kremenastimi očmi. Laskajoč se je pokleknil k očetu na blazino in mu je z vsemi desetimi prsti česal močno, zane-marjeno jetniško brado.

»Gotovo, pri tem ostane, jaz bom prvi umrl. Potem ti bo lažje, če se ti ne bo treba ozirati: ali prihaja moj dečko tudi ju-naško za mano? ali me bo pustil tamkaj predolgo samega? Na onem svetu je izpo-četka zelo tema in resnobno. Morava prav trdo drug poleg drugega hoditi. Zato me naprej pusti in jaz ti bom takoj sledil! Kaj-ne, oče?«

»Zaklad mojega življenja, nikoli, ni-koli! Mene naprej pusti! Šel sem v slabih rečeh pred teboj, sedaj moram tudi v dobri pred teboj biti.«

»Oče, ko bi le mogel gledati! Pa si bom moral obraz zakrivati. In vendar bi

te rad čisto do zadnjega gledal, pa nič drugega, o dilettissimo padre!«¹

»Boš že prenesel, figliuolo mio!² Ti si in ostaneš vendarle moj čvrsti, živahni Poz'do. Ne, niti z očmi ne boš trenil. Samo smejati se nočeva. Jokala bova, če bova mogla. Ni, da bi bil vesel, če je umreti treba . . . sedaj že umreti, preden se je le ena kost zmehčala, in človeku kri še tako neznansko . . . oh, mene bedaka, kaj naj o sebi govorim! Ne, ampak ti, ti mladi, samorasli, polnokrvni, ti . . . ki bi še tako lepe in velike reči doživel . . . Oh, Poz'do!«

Orjaka so prevzele vse skale, ki bi jih mogel Poz'do še preplezati, vse nedelje, ko bi k maši zvonil, vse brhke hribovske hčere, ki bi si mogel izmed njih svojo nevesto izbrati.

»Oče, dobri, preljubi, ne jokaj! Meni na ljubo, nikar vendar ne jokaj!« je prosil Poz'do. On ni kar nič več mislil preko omrežja vun, kakor oče. Tako je pač bilo, torej!

Malo časa — med tem si lahko miške drobenteti slišal — sta Perettija molčala. Toda hitro se je oče zbral in je dejal resneje kot kdaj prej: »Ti si sedaj sodniku vnaprej odpustil in krvniku in vsem rabljem, kakor naj tebi Bog ob zadnji uri odpusti. Toda, fant, fant, niso te musketirji privlekli iz naše ljube vasi in ne bo te jutri obglavil rabelj v tej luknji . . . ah, jaz

¹ O preljubi oče!

² Sinec moj!

to storim, jaz, jaz! . . . Ali mi moreš to odpu-
stiti? Praviš, da . . . ker življenja še ne
poznaš. Toda če bi ga poznal kakor jaz,
ali če bi ti tam v večnosti angel visoko iz
oblakov pokazal celo krasno življenje, ki
bi ga bil še pred seboj imel, o potem me
boš še tam, kjer sicer vsa grenkost prene-
ha, klel kljub sladkim angelcem in pre-
sladki Madoni,¹ ki tega slišati ne more,
preklinjal na vse veke . . .«

»Oče!« je Poz'do grenko vmes po-
segel.

»O, da sem bil drugačen,« je iz Sesta
nevzdržljivo naprej vrelo in žeja po živ-
ljenju ga je vnovič obmamila za njegove
lastne sive lase, »resnično, ne umrla bi
jutri in še petdeset let ne. Sedaj bi ležala
v travi na Saški planini, kjer je slavni
Barbone volka za hudiča orožil, in bi si
ogledovala prijazno dolino pod nogami, ali
bi sedaj zobala jagode v hrastovem gozdu
ali bi plezala po sibilskih vrhovih, lovila
in orle streljala . . .«

»In ljudi, oče, to tudi!«

Sesto je obstal. »Da, jaz sem te učil
moriti, imaš prav,« je zakričal, »in zato
ravno pravim, da si zaradi mene vse izgu-
bil, gore in koze na njih in kočo v Pari-
tondu in pozvanjanje in svobodo in čast in
življenje. Tebe bi morali živega pustiti, pa
mene zato dvakrat umoriti.«

»Oče, neumnosti, kar govoriš, bodi
vendar tiho!« je ugovarjal Poz'do. To vse

¹ Naša Gospa, Mati božja.

skupaj ni nič res. Veliko bolje jaz vem, kako me nisi nikoli hotel seboj vzeti. Večkrat, kadar ste se vi možje pripravljali za kako podjetje, si me poslal na Pigorske alpe po nič in zopet nič. Enkrat sem moral v Visso ovce strič in velikokrat v hrastov les hrastove skorje nabirat. O da, vedno si me hotel odstraniti. Pa sem se enkrat vendarle za teboj splazil. Ali še več, nad Majskim brezdnom, kjer ste kurili, sem te dobil. Drugi so vpili: ,bravo, bravo, Poz'do, bravo!' Ti si me pa . . .« (Poz'do se zasmeha z vsemi širokimi zobmi) »skoro do mrtvega pretepel in me kot psa domov napodil. V drugo sem se pa popolnoma uprl in tedaj si dejal: ,V božjem imenu, kaj moremo za to, to ima v krvi!' Tako, oče, si dejal.«

Kaj naj bi Sesto na to odvrnil? Hkrati mu je postalo težje in lažje, kakor človeku, ki mu iz ene roke vzameš pa v drugo daš. Razveselil se je, ko so se v tesni molk razlegli koraki pred zaporom. Trije železni zapahi pred vrati so se odmeknili. Čuvaj se je prikazal v odprtini. Doslej je hladen, majhnih, nemih oči vsako vprašanje že vnaprej zavračal, sedaj pa je postal kot narobe rokavica. Na rami je prinesel košarico, se ž njo vljudno priklonil in je vrgel s krepkim zamahom čist prt na kamenito klado pred njima, ki sta na njej obedovala. Hkrati je pomigal pažu, ki je še na pragu za njim čakal. Ta je nosil v rokah široko srebrno pločo polno vrčkov

in čaš, ki so se zadevale, da je veselo žvenketalo, in krožnikov, ki so razlivali neznano dober duh po pečenki in pecivu po tej sestradani celici. Povsod je bila po posodi vrezljana trojna papeževa krona in prekrižana ključa sv. Petra. Paž je pa spotoma, to se mu je videlo na privihanem nosku, s sirupom namazanem, in na bradi in na širokem mrežastem ovratniku, kakor tič s kljunom kavsala v kupoma napolnjeno breskovo lupino. Zakaj iz ročev ležke ploče ni mogel niti prsta izmakniti. Je pač z jezikom urno polizal sladko izdajo okrog góbčka, da je bila tam okoli kar sama nedolžnost videti, toda porednost na bradi in na nosu, kamor najdaljši potepuški jezik ne seže, ga je mogočno pobijala. »Ne zamerita,« je hotel zato veselo zaprositi. Ko pa je prvič s svojimi salon-skimi čeveljci prirožljjal v to strašno, nečloveško luknjo, morilko svobode, in zaduhal zatohlost plesnivih sten in zlasti ko je zagledal lepega, divjega dečka, ki tu sedi, pač enake starosti in vendar že obroč in veriga na nogah in bogsigavedi s kakšnimi hudobijami na vesti, oj, to mu je šala skopnela in spomnil se je le še svojega kratkega naročila. Z blagodonečim, toda tresočim se glasom ju je povabil: »Signori,¹ pokrepčajta se! Obed prihaja od Njega Svetosti samega. To je posoda in večerja papeževa. Prosi vaju, da jo pojedeta s tako dobrim srcem in tako slastjo, kakor jo je

¹ Gospoda.

on pred eno uro pojedel iz vajinih skodelic. Ohranita ga sedaj in vedno v bratovskem spominu. Bog vama blagoslovi jed in pijačo!»

S tem običajnim voščilom in s tako melodičnim poklonom, kakor ga na zemlji le paži rodbine Colonnov premorejo — Orsiniji so ponosnejši in okornejši — se je poslovil in je celo pot, dasi je imel sedaj obe roki prosti, vsled resnih reči, ki jih je pravkar videl, pozabil svojo tatvino obrisati. Šele ko je prišel na vatikanske vrtove in se je kot tič prhutaje in refetaje v svežem zraku in dražestnem curku fontane Conti¹ otresel smradu in grozote one ječe, šele tedaj si je urno, nagajivo vrabčevsko nprav svojega poklica zopet nazaj pridobil in se v kot baklja svetli vodi ogledal. Tedaj je zopet zapazil sirupov kupček in si ga je smeje s konci belih prstov v usta pobrisal. Tudi tako se je dragoceno prilegal.

Veliko bolj kraljevski se je ponašal drugi deček v ječi. S prezirljivim pogledom je ošvrknil vso ropotijo na ploči in nato hladno dejal ječarju: »Kajpak, čemu navsezadnje le vse to veličevanje? Kaj nama bo le jed in pijača? Na to vama bi bilo prej treba misliti. Ali je ta košarica tudi morebiti od strica papeža?«

»Ne,« je čuvaj v zadregi odvrnil. »Že pred tedni jo je prinesel star možiček iz Abrucev. Župnik ali kali? Malo je govoril

¹ Contijev vodomet.

po latinsko, malo po rimsko, pa tako, da še nikoli nisem slišal. Seveda k ujetnikom ne smem ničesar niti vun niti noter pustiti, dokler niso oproščeni... ali... no... ali...«

»Že veva, kar reci!« sta silila Sesto in Poz'do, eden vdano, drugi ponosno.

»Ali pa je njih zadnji dan. In sedaj je vajina obsodba na vratih nabita, in zato náta tudi košarico, čeprav ne razumem, kako more kdo take smeti tako daleč v mesto nos...«

Tisti hip mu je kot blisk, žvižgajoč, švignila zardela zaušnica na lice, da je pač cel Rim sladkejše in popolnejše še ni doživel. Zakaj Poz'do je že zvrnil košarico na srebrno posodje. Kaj se je izkotalilo: par kamnov in kep iz Paritonda, nekaj srebrnosivih hribovskih oljičnih vejic in krepka brada abruškega divjega kozla. In to veličje, proti kateremu je cel Rim z njega kupolami in stebrovjem kakor zanikarna igrača, to krasoto je to človeče... prav, blažor mu!... jo je že odpetal! Se je zaušnici papeževega nečaka pa še globoko in spoštljivo priklonil in se bo z naprej z njo bahal, kot bi bil višjo stopnjo dosegel.

Šele sedaj, ko sta imela hribovca ta abruški dar sredi stebrovja sama in brez tujih oči in jima je pristne oblike in ostrega duha po hribih v glavo udaril, se jima niso izvile besede, ne, ampak vriski presenečenja in zavzetja.

»Oče, domovina!«

»Domovina, Poz'do!«

Nista vprašala po da Diju ali komerkoli, ki naj bi bil to prinesel, tudi ne po ženi ali materi, ki je morebiti to poslala. Kaj je bil da Dia in kaj je bila šele mamka Anicija? On duhoven, ona pa že bolj gospodinja Perettijeva kot žena Perettijeva; kakor se vse te hribovske matere, potem ko so mladega moža osrečevale in mu otroke podarile, pri vseh moških, najprej pa pri lastnih mladeniških sinovih zopet ponižajo na stopnjo dekle, s katere so se za kratko praznično dobo dvignile. Kaj je bilo torej to vse skupaj, pa naj bi bil da Dia duhoven kot sveti Bernardin in Anicija žena, častitljiva kot stara mati Kristusova! Tole je domovina, in lepše reči na svetu ni.

Mogočni Sesto jemlje vsako kepo in vsak kremen v roke in ga poljublja in blagoslavlja z vlažnimi očmi. Poz'do pa duha kozjo brado in usehle pa vendar tako ljube oljične liste in pred njiju očmi, vnetimi v rimskem mrzličnem ozračju, vstaja v veličastni svežosti, hladna in senčna in srce pomirjuoč, ta divja, sestradana, razpala pa vendar tako draga abruška domovina. Kakor svetla tvorba iz oblakov stoji pred njima in se razrašča iz globoko plavega neba njiju domišljije, jima kima s sto nenavadnimi obrazi pa se nato zopet počasi razblinja. Boren stisnjen kupec štirinajstih koč gledata pa poslušata okrog njega in ob njem sladko stopicanje belih kozâ in ru-

menkastih ovâc. Temnozeleno se obešajoče sence hrastovega gozda se igrajo nad njim in še više, včasih belo kot radost, včasih sivo kot nesreča štrle slemena sibilske skalnate palače. Oh, vse to vstaja iz tega ubogega listja in ilovice in jima mami čute. Kakšno je res to paritondsko nebo? Tako visoko kakor nikoli nebo nad Rimom, tako plavo kakor nikoli nad Neapljem in tako tiho kakor duša božja, ki v njem spi. Zato molči vse na takih krajih in se tudi stare Sibile še nikoli niso zbudile iz svojega tisočletnega pokoja. Samo dve temni pičici živita v tem nebeškem morju, orel in orlica s kvineškega gnezda. Za deset puškinih strelav visoko se vsak dan opoldne okopljeta v solncu, orlica v manjšem krogu se vrteč in vedno proti gnezdu z mladiči se ozirajoč, on pa, v prostranem, veličastnem loku krog žene in njenih skrbi. In spodaj v človeškem gnezdu v Paritondu se vidijo sedaj tudi mladi in stari človeški tiči. Torej pri hišnem oknu še vedno živi in strmi stari Solio, in Terezijeve in Paranove kure se še vedno ravsajo in kavsajo ob potočku. Tudi norček Simione še vedno ropota gori proti mežnariji svoj: »Ga . . arr . . rasso . . grasso, fate sempre gr . . arar . . asso!«¹ Dasi si uboga Anicija vedno le s sočivja juho kuha. Seveda pa sedaj Perettijeva mati pred hišo poleg cerkvice res mika konopljo na mikalniku. Ali je konoplja ali njení lasje, kar se tako sívkasto blestí?

¹ Vedno imejte mastno južino!

Niti enkrat kvišku ne pogleda, ampak se prav nad vlakna sklanja. Ali več dobro ne vidi, ali ji samota glavo že tako nizko sklanja? Resnično, to ji moramo pustiti, nič se ji ni moglo reči. Malo ljubezni je už-la. Se bo pač zopet omožila, ko se žalost izkadi. Proč, proč! ... Toda glej, sobota mora biti. Don da Dia sopiha počasi iz Surigna gori. V cerkev, sakristan! Jutri bo peta maša. Dobro, sva že sredi nje, toda kakšen red je to! Kropilniki so suhi, venci na oltarju suhi, bandera vsa zaprašena, tudi večna luč prasketa kot da bi ugašala. Vse razpada, kar naju ni več zraven. Toda kako je to, Madona na oltarju je brez praška in pajčine. In kako se le more še vedno tako smehljati! Ej nje pač nič ne boli! Naj se le smehlja! Saj vedno lahko ostane v Paritondu pod visokimi gorami, v hladni cerkvi in poslušava veter in med kozje zvončkljanje blagodneče litanije v klopeh. Kako ima lepo! Lej, lej, kako se njen smehljaj vedno bolj razširja! Pa vendarle še vedno nima pajčolana! Ali vendar? Kaj je torej to, ali so to njeni plavajoči lasje ali njen smehljaj ali je to vendarle svetel pajčolan? Da, vendar, gotovo, pajčolan je, snežnobel se spušča z njenih čistih rok kakor rahla mesečina, sem proti njima. Vzemita ... otroka ... moj pajčolan ... za varstvo ... za ... pajčolan ... vzemita ... paj ...

Pod tem pajčolanom, ki je nad njima zavel, sta Sesto in Poz'do kljub vsemu do-

govarjanju vendarle zaspala, kepe domače zemlje v trdo stisnjenih rokah. In Madonin smehljaj se smehlja in pajčolan plapola po njej sanjah. Ne dihata kot v temi zadnje noči ubogi grešni obsojenci, ampak čisto tako kot prosti možje legajo v lepem umbriskem poldanskem solncu v travo in in urico pozaspe, zraven pa jim nešteto majhnih čudes v uho šepeta, da potem tem bolj veselo gredo za svojo ljubo prostostjo.

VI.

Še zelo pozno, ko so bile svetilke sredi angelskega mostu že pogašene, je dirjal suhobedri, mali, nežni doktor obojega prava Vincente Mione proti Vatikanu, jurist, ki ga je kurija¹ v zapletenih pravnih ponovno za svet vpraševala, in je zahteval nujno in za vsakršno ceno dostopa do papeža, tudi če bi bila šla Njega Svetost že počivat, česar pa ne verjame, ker je s šempeterskega trga še dobro zapazil lučko v papeževi delavnici in moško ve, da Sikst pred polnočjo nikoli spat ne gre. Ko se doktorju vseeno ni hotelo posrečiti, da bi si prosto pot izsilil, je kratkomalo potegnil izpod učenjaškega plašča suknen zavitek, lahek kot pero in na debelo, z grobimi nohtovi na palcih zapečateno pismo in dejal: »Pa vsaj to še nesite papežu! Gre za Njega Svetosti ubogega brata.«

¹ Papeški dvor.

V kratkem je bil doktor poklican v pisarno in papež, ki je stal brez sandalov bos pri mizici in kazal bodisi vsled sveč ali vsled razburjenja ali vsled srčne bolezni, ki jo je podnevi junaško skrival, v prečuti noči se je pa očitno pokazala, rumenkasto bled, hudo bolan obraz, ga je mogočno nahrupil:

»Zakaj mi to pisanje šele sedaj prinašate, nesrečni mož? Povejte vendar.«

»Don Dia je tako hotel,« je odvrnil suhi starec-paragraf, ki sam pravzaprav ni nič drugega predstavljal kot enega izmed mnogih mršavih paraagrafov svoje stroke. Popolnoma mirno je nadaljeval: »Šele če bi se jetnikoma na slabo obrnilo, naj bi Vaši Svetosti te reči nesel. Sedaj sem pa ravno na poti iz konzultinega arhiva proti domu bral razglas na vratih cerkve Svete Marije Snežnice. Niti hipa nisem smel zamuditi. Poiskal sem pismo in zavojček starega da Dia in sem tu.«

»Kdo je ta da Dia? Odkod ga poznate?«

»V Perudži sva se latinščino skupaj učila in ...«

»Barbarsko latinščino, prav res,« si ni mogel Sikst odreči, ne da bi jo pribil, ko je šlo za zadevo na življenje in smrt. »Kako more človek ,sepuluit' pisati namesto ,sepelivit'?« je grajal docela užaljen v svojem klasičnem čuvstvovanju.

»Mož se je pokmetil. Vaša Svetost morate pomisliti, da da Dia že štirideset

let v Abrucih pastiruje. To ni vrt za ciceronijanske periode.«¹

»Dottore!² K stvari!«

»Pred štirinajstimi dnevi je bil stari župnik pri meni. Bog vedi, kako da je mogel tako daleč priti in najti advokata mojega imena. Zakaj niti njegova latinščina niti njegova italijanščina se tukajšnjim prebivalcem ni znana zdela. In komaj da mi je ti dve reči izročil in se zahvalil, je že zopet tudi izginil. Tem abruškim otrokom se v mestu takoj vsem po domu stoži. To je pa še resno za menoj zavpil: Šele če bi šlo za kri in življenje, naj te stvari Vaši Svetosti oddam.«

»Poznate pismo?«

»Ne po pisanju! vendar pa mi je da Dia v svoji nerazumljivi latinščini svoj primo, secundo, tertio³ temeljito pojasnil.«

»In kaj pravite Vi k temu? Govorite jedrnato, čas je spat iti!«

Po rjavo izklesani starčevi glavi je šinila iskra tiste duhovite pretkanosti, ki se tako redko in le v velikih, drznih trenutkih ukreše. Odkar je imel Mione da Dijevo naročilo, je trdno sklenil, da hoče rešitev obeh Perettijev vsaj poizkusiti. Ne iz starega tovarštva do druga iz Perudže, tudi ne iz kakršnekoli prijaznosti do obeh tako zanimivih jetnikov, ampak samo iz žareče in visokoleteče častihlepnosti, da

¹ Ciceron je pisal najlepšo latinščino.

² Doktor.

³ Prvič, drugič, tretjič.

bi svojo pravno umetnost do najvišjega, človeku možnega uspeha pritiral. V tem pohlepu se je vedno rajši zanimal za težke, nego lahke pravne slučaje in je postal zmagoviti zastopnik v naravnost vratolomnih, celo v čisto nemogočih pravadah. Govorilo se je o njem, kako on lahko dokaže, da je to, kar je belo, črno, in kar je črno, belo, in če človeku, ki teče, dopoveduje, da stoji, namesto da bi tekkel, mu ta verjame in začne dirjati. Mionu so se zato že tudi velike reči posrečile. Rešil je tlačane izpod podložnosti Massarijev, teh najtrših izmed vseh rimskih gospodov; posestva je odpravdal Colonnom in jih Borghesijem pripravdal ali pa tudi narobe, kot da je zemlja njegova; bogotajce prepričal, da so Materi božji oltarje obetali in ji nazadnje celo cerkvico zidali; včasih je šel krivo, včasih ravno, vedno pa zmagovito pot. Samo eno se mu še nikoli ni posrečilo, da bi trmoglavega papeža Siksta z njegove strogosti vrgel in bi mu tam, kjer bi se prav lahko izbiralo med moriščem in ječo in med ječo ali denarno kaznijo ali končno med denarno kaznijo in samim ukorom, milejšo odločitev izvil.

Poleg vsega tega je bil Mione star Rimljan, in je vsakega izvenrimskega papeža imel pravzaprav za vsiljenca. Posebno je sovražil, kot vsa njegova družba, njegovemu rimskemu pravnemu čutu in meščanskim predpravicam tako sovražno kmetski zarobljeno papeževo pravosodje,

in kakor je službo visoko čislal, prav tako malo se je mogel sprijazniti z nje osornim in trdim opravljanjem. Ničesar bi zato ne bil rajši videl, kakor da bi se Sikst enkrat spoteknil ob svoje srce in s tem ob trdno pravilo svojega pravnega reda. Potem bi si bil papež sloves nepristranosti, ki je s ponosom óbnjo trkal kot ob skalo, takoj zapravil. Zakaj ta skala bi bila dobila razpoklino in ž njo izgubila vero v nje neprenagljivost. Ena razpoklina jih sto pôči za seboj potegne in ves sklad razrahlja. Sikst bi se kot pameten mož po takem slučaju poprijel politike milobe, da bi s svojim slovesom ne obležal med klopmi in mizo.

Mione je imel do danes že pogosto priliko, da se je ob tej skali poizkušal. Pa je nikoli niti rahlo ni mogel naklati in je v svojih visokih letih to upanje polagoma opustil.

Pa mu je še enkrat naproti prišlo kot mogočno znamenje, takrat, ko mu je da Dia prebiral svoje tako skromno, pa tako za pomoč vpijoče pisemce in pokazal iz zavojčka Madonin pajčolan. Sedaj je začel njega zanimati ta slučaj, 'Sisto e Sesto', kakor so se v lepi besedi igrali in to pravdo pod tem imenom sploh na vseh dvorih in rimskih dvorana obravnavali. Tu se je nudila zadnja, od Boga dana preizkušnja njegove duhovitosti ob duhovitosti papeževi. Tukaj sta se v stvar mešali družinska kri in domovinska ljubezen, in iz vse podivjanosti in vsega razde-

janja v vesti so se blesteli zlati sledovi, ne-
vzgojene, toda resnično otroške vere in so
z nenavadnim svetniškim sijem obdajali
uboga grešnika. Vse pa, kar še ni bilo oči-
ščeno, je pokrival in ožarjal ta skrivnostni
Madonin pajčolan. Saj je redkokdaj kak
papež toliko zvestobe in češčenja izkazo-
val nebeški Kraljici kot ravno moško
osorni Sikst.

Z jokavim ali trmastim napadom s pa-
ragrafi, kakor je Mione visokega nasprot-
nika poznal, se javno nabiti obsodbi kar ni
dalo v okom priti. Tako početje bi Siksta
le še zakrnilo. Ne, Mione je hotel enkrat
vso svojo pandektovsko¹ zvitost takorekoč
na glavo postaviti in papeža z njegovega
lastnega stališča zgrabiti, s tem da bi še
veliko strožje govoril kot strogi mogočnik
in še veliko bolj papeški nego papež sam
in bi vsakršno milejše mnenje ali celo le
pravico papeževo do njega oholo zaградil,
sploh pa čuvstvo kot malenkost mimo-
grede odpravil. Tako je hotel pretkani ad-
vokat v vélikem, odkritem papežu na-
sprotnost vzbuditi in ga v opozicijo po-
gnati, prav pod zastavico milobe.

Vse to si je starec sedaj razpoločil in
po vrsti in po vrednosti razporedil z go-
tovo in hitro logiko izvedenega jurista.
»Dovolite trenutek, Sveti Oče,« je zaprosil
in se nato s prešerno mogočnostjo in zoper
vsakršno spodobnost, kot da bi bilo to za

¹ = grški izraz; rimsko civilno pravo.

njegovo govorniško umetnost potrebno, nepovabljen vrgel na najbližji žametasti stolček, zraven je uprl komolec ob koleno in si zamišljen z rokami pokril svoj nedopovedljivo fino rezljani obrazek. Sikst je slišal pet, šest globokih dihov, katerih vsakateri naj bi cel kodeks rimskega prava¹ iz prsi izčrpal. Tako igralsko početje se je njegovemu stvarnemu čutu močno upiralo in že vnaprej nekoliko zoper to naperjen, kar naj bi sledilo, je potrkal s členkom svojega kratkega kazalca na mizico in vzkliknil: »No, no?«

»Dovolite, Vaša Svetost,« je stari, prebrisani lisjak sedaj prosil z zaupnim glasom in kar nič plašnih oči proti papežu, »naj preberem pismo poštenjaka da Dia, da si bolje predočimo, kar je pro in kontra,² morebiti glasno preberem!«

»Avanti!«³

»Vaše Svetosti nevredni hlapec v vinarstvu Gospodovem, Donaldi da Dia, duhovni pomočnik s Surigna in Paritonda, more v težki nesreči obeh signorijev Perrettijev samo tri stvari reči. Potem je rešil svojo dušo odgovornosti.

Primo: Svete mučenice Justine dan 1576 sem starega, ubogege in vedno molčevega Gianbattista⁴ Perrettija, aliis verbis⁵:

¹ Knjiža, ki so postave v njej pisane

² Za in zoper (ta slučaj).

³ »Naprej!«

⁴ Janeza Krstnika.

⁵ Z drugo besedo.

Vaše Svetosti očetovskega roditelja v Paritondu pokopal . . . sepului.«

»Sepelivi,« je Sikst urno popravil.

»Že ta Gianbattista je zašel med brigante in istotako njegov sin in vnuk, kar pa ni kriva njih huda narava, ampak v prvi vrsti, kakor to že petdeset let doživljam, tlačanstvo in nasilstvo deželnih gospodarjev. Lačni in obupani šele so začeli ropariti, dixi!«¹

»Dalje, dalje!« je zahteval Sisto.

»Secundo: Svete Rozalije Palermske dan, anno Domini² 1586, za časa vélike draginje, je Sesto Peretti, aliis et expressis verbis³: brat Vaše Svetosti, meni, Donaldu da Diu za grofico Marijo di Montastasio izročil Madonin pajčolan, ki ga tu v zavojčku prilagam in ki je Paritondo nanj ponosnejši nego na svoje gore. Visoka gospa je morala zanj plačati: pet sodov masti, dvanajst pitanih ovac, petnajst bal platna, eno tono oljičnega olja in pa petnajst voz ječmena. Vse to so prepustili, ne da bi le trohico odvzeli, z dlako in moko vred od kuge prepojeni in popolnoma sestradani sosednji surinjski župniji, zraven pa še osemnajst voz lesa in stelje iz lastne paritondske revščine in dva bolniška strežnika in enega grobokopa iz lastne družine. Paritondci so to zimo stradali in zmrzovali za svoje še bolj ubožne brate. Predragoceni pajčolan mi je grofica posodila s svojim

¹ Povedal sem.

² Leta Gospodovega.

³ Z drugimi in izrecnimi besedami.

uvezenim grbom vred, da ga predložim Vaši Svetosti kot pričo mojih besed. Ali ni lep, Sveti Oče? . . . Odtedaj je paritonska Madona kajpada brez pajčolana. Pa se še vedno smehlja kot poprej. Če je kdo v vasi bolan, mu prineso Madono k postelji, da ob tem smehljaju lažje umrje ali ozdravi. Ta nasmeh Vam pošiljam, Sveti Oče, s pajčolanom vred in prosim, dajte ga Svojemu bratu in njegovemu ubogemu otroku naprej, da ozdravita in da se Marija tudi Tebi, strogi, sveti Gospod, nasmehne, . . . ut tibi arridet!«

Mioni je obmolknil, toda Sikst grde napake¹ ni popravil. Zdelo se je, da ima veliko težje zadeve, kot da bi latinske oblike popravljaj.

»To je vse, kar imam povedati . . . toda pač: Tertio . . .

Tertio: da je bil Sesto Peretti, Vaš brat, že dvaindvajset let cerkvenik v Paritundu, je v celi deželi kar najspretnije prižigal sveče, in kar najsnažneje stregel pri sv. maši, ki je tudi vsako soboto rožnivenec naprej molil, ob nedeljah pa litanije Matere božje kot kerub. In pri takem opravilu so ga iznenada napadli in v Rim vlekli . . . Pisal Don da Dia Donaldi, sacerdos.«²

Ne da se povedati, s kakšno hudobijo je pretkani stavec to genljivo pisanje bral, besede o sorodstvu je spoštljivo zategoval, zato je pa poročilo o pajčolanu kot neumne

¹ Pravilno bi se moralo glasiti: ut tibi arrideat!

² Duhoven.

čenče zropotal. Tam, kjer je bil govor o grobokopu, je celo z drobnim prstom tlesknil in strupeno vmes kanil: »Kaj je to posebnega? Mrliče je kajpada treba pokopati.« Naivne¹ vrstice o Madoninem smehljaju je bral porogljivo in z zasmehljivim glasom. V brezčutnem tonu je zmotovilil podpis in je rekel nato z obrazom, ostrim kot ocet: »Meni se zdi, da se tu ne da nič drugega reči kot: fiat justitia!² Umor je umor! Tega tudi Madonin pajčolan ne pre naredi. Človeku bi kar mehko postalo pri takem otroškem pisarjenju. Toda ali iz papirja ne govori veliko bolj neumnost kot preprostost . . . Pastorale con flauto³ . . . pa naj še tako mamljivo doni?«

Papež je bil od pisma še ves prevzet in razgret. On ga je čisto drugače poslušal, kakor ga je Mioni bral. Toda kaj dobro je opazil bralčeve neotesanosti in je v njem vedno bolj in bolj začutil sovražnika pismu. Vedno neprijetnejši mu je postajal Mioni in vedno bolj se je v duhu oddaljeval od hudobnega bralca proti dobremu pisalcu. Ko je pa Mioni začel govoriti o neumnosti, je navzgor in navzdol zatrepetalo s tenkimi brazdami prepletено papeževo čelo. Srd, kot velik pajek nekje v najgloblji gubi skrit, je v mrežo tak nemir pripravil. Z najiskrenejšo radostjo so opazovale advokatove oči te izpremembe. Ker pa se je Sikst prisilil k

¹ Otroško nedolžne.

² Zgôdi se pravica!

³ Pesem božičnih pastircev s piščalko.

molku, je Mioni nadaljeval z dobro zade-
tim patosom:

»Kam bi pa pravica tudi prišla, če bi
spreten prižigalec sveč zato smel ravno to-
liko človeških sveč ugasniti? Ali če bi lepo
pete litanije vsakikrat en grozovit umor
prevpile? Ne, vzvišeni Gospod, tu ni ko-
tička niti za najmanjšo milost.«

Sikst je nevoljen mignil, naj nadaljuje.

»Seveda je pač res, da ta neizprosnost
Vam najbližjo kri zadeva. Toda kaj je po-
polbrat? Kàj je to še brat? Pravim, da ne.
Drobtinica istega očeta, ali cela povodenj
krvi nove matere, tako da to morje tujine
in mrzlotne oni otočič podobnosti v hipu po-
goltne. Zlasti pa še tedaj, če tak človek..«

»Dottore!«

»Če se tak divji potepuh celo življenje
za svojega visokega sorodnika nikoli ni
zmenil in je ošabno sam zase živel, do
sedaj, ravno sedaj, ko more pri njem lep
profit napraviti, ej, tu ni nobenega jus fra-
ternum¹ več. Sploh pa: ali more imeti pa-
pež sorodnike, ali more imeti očeta, mater,
brata ali sestro? Še enkrat pravim: ne!
Papež je sam záse. Ali nima nobenega, ali
pa cel svet za brata. To je njegova usoda.
»Mi drugi ljudje,« se je Mioni sedaj s hu-
dobno prisrčnostjo naprej pomenkoval,
»seveda, mi se vgnezdimo v očetovo in
materino ljubezen kakor mladi tiči in
poljubljamo dragega brata in objemamo

¹ Nobenih bratovskih pravic.

nepozabno sestro in ostajamo do smrti iskreno vedno v isto meso in kri zaljubljeni. In smo v tem srečni in ponosni. Toda«, je zašel nenadoma v ledenomrzeli ton, »taka čuvstva namestniku Kristusovemu niso dovoljena. Jaz mu odrekam pravico do kakršnegakoli veselja nad rodbinsko krvjo.«

Srditi pajek vedno silneje copota v stoternogubi mreži navzgor in navzdol. Kedaj se zakadi v objestno žuželko?

»Dobro vem,« je Mioni veličastno predaval, »človek je človek. Tudi Vaša Svetost ostajate na najvišjem prestolu sveta človek. Vendar, kako naj bi se Vam bilo v našem slučaju premagovati, da bi za trenutek pozabili človečanstvo, tukaj, nasproti takemu zanikarnemu in propalemu klativitezu, ki . . .«

»Dottore!«

»Odpustite, Svetost, toda res prav nič nadčloveškega v tem ne vidim. Kolikokrat mora oče zapustiti svojega otroka! Kolikokrat celo brat brata sodnji izročiti! Kaj je v tem velikega? No, in kaj šele sedaj, takega po—polbrata!... V ta namen nima Vaša Svetost od zgoraj le posebne milosti pravičnosti, tudi naravni dar sam naredi, da ste Vi veliko lažje, kot kdorkoli, strogi celo tam, kjer bi bili rajši mili. Zato je celo mesto sodbo obeh Perettijev že davno poznalo, še preden je bila nabita. Mladi Ubaldi Colonna je stavil vrtočlavo vsoto, da bo ta dvojica obglavljena, in niti eden Orsinijev, niti noroglavi Arrigo di Fanciulla

ni niti bakrenega novčica zastavil. Sekira za Sesta in Poz'da je bila v Rimu pač že tedne dognana in nabrušena. Vaša Svetost imate roke zvezane. Ne morete več drugače, če bi tudi hoteli, če bi tudi smeli, sedaj morate, morate tako!»

»Dottore!« Mreža je bila v nevarnosti, da se pretrga.

»Toda mi poznamo Vašo Svetost. Vi tudi nočete, da bi drugače hoteli ali smeli. Pravičnost se Vam s čela blesti tako nepodkupljiva, tako čista in hladna kot Mozesovi tabli...«

»Da, in tako nerazdrobljiva!«¹ je sedaj neugnano zagrmelo izza mizice. Dottore, ali ne mislite tudi tako? Vi poznate danes sveto pismo prav tako malo kot človeško dušo, se mi zdi. Topot ste nekoliko na predebelo zastavili. Prepoznal sem Vas in se ne dam po Vaši glavi pretentati. Vedite, papež more zavezavati in razvezavati..., tudi zopet razvezati, kar je sam zavezal. Fiat justitia,² res! Toda pravici je mogoče zadostiti, ne da bi ji vedno kri piti dajal. To smem. Pojdite, dottore, zahvaljujem se Vam za to, kar ste resničnega povedali. Kar je bilo napačnega, sem za vetrom poslal.«

Trikrat je stari jurist s spoštljivo hladnostjo pripognil koleno in vselej se je mogočno vzradovala njegova siva, toda žilava rimska duša: tebe sem pa jaz še vse dru-

¹ Mozes je tabli, ki mu je Bog nanje svoje zapovedi napisal, v jezi ob tla vrgel, da so se razdrobile.

² Zgôdi se pravica!

gače pripognil, tvojo dušo pripognil, za vedno pripognil!

Zdelo se je tako. Vsa trdnost papeževa je izginila, kakor hitro je začutil, da je sam. Pritisnil je svoje široke, kratke roke na srce, saj sedaj nihče ni videl, in je štel udarce. Kako neredno, enkrat so se udarci preHITEVALI, vdrugo so hoteli kar zaspati! Niti tu notri ne morem reda vzdržavati, je mislil z grenkobo, sem pa hotel žilo sveta urediti! Toda tu notri je že davno neredno bilo. To je pač le mehanizem, basta! Pri takem se vedno hitro kaj pokvari. Toda ne, tudi moje hotenje je drugačno postalo. Obotavljam se. Torej se moje življenje navsezadnje vendarle bliža svojemu koncu? Zdravniki pravijo, da bom še dolgo živel, še čez sveto leto, da le na srce pazim. Srce da je slabše v mojem organizmu, nego glava. Čutim, čutim to! Ali pa je morda danes nenadoma tako močno postalo, da mu moja glava ne more več slediti? Kakšne neumnosti govorim? Menda se mi že blede...

Neodločen je begal semtertja in je nazadnje obstal pred zavojčkom. Sédel je in hotel preveze raztrgati, pa ni šlo. Nož! Ne, je odločil, bomo vendarle videli, ali se ne morem krotiti. In je s prisiljeno potrpežljivostjo začel vozle razpletati. Ni šlo lahko s tako kratkimi, kepatimi prsti in v trenutku, ko mu je kri kakor živo srebro vrela po celem telesu prav v konce prstov. Toda vidno se je pomirjal. Z vsakim vozlom, ki ga je s težavo razvezal, se

je nekaj tudi v njegovem srcu kakor nekak vozec razvozljal. Vedno lažje mu je bilo. Tako lahko, kakor nikoli, ko so mu zdravniki puščali. Ko se je zadnji vozec razmotal, je bilo Sikstu, kakor da se je tudi zadnji pritisk z njegove duše umaknil.

Odvil je zavoj. Per Dio,¹ kakor bel, prozoren oblak je pred njim zavaloval lilijski pajčolan paritondske Madone. Tako je blestel in dehtel preko mize s knjigami, kakor da je maj nanjo legel. In iz njega je šepetalo in molilo, kot bi tisoč angelcev s perotmi šelestelo, ki pač za takimi jutranjimi oblaki svoje nebeške šale uganjajo. Papež se je moral za naslonjalo oprijeti, tako blagodejna omotica ga je prevzela po tej spretni in sveti ljubkosti pred njim. Toda skozi ves ta skrivnostni šepet se mu je zdelo, da sliši kratek silen tresk, kakor da bi resnično kameni ob tla treščili in se razleteli. Mozesovi tabli! Ali ni tja udarilo, kjer je Heli ležal z zlomljenim vratom pod svojim lastnim sodnjim stolom? Ali je bila to grožnja ali je le pomenilo: starozakonska postava strogosti je zdaj tudi za Siksta zdrobljena in začjenja se nova postava milosti?

Še enkrat se je uprla silna narava papeževa in vsa njegova železna preteklost se je s svojim slavnim žarom vzpela zoper milost tega trenutka. Sikst Peti, za tvojo slavo gre, še za več, za tvoje ime, za tvojo moč, za ves sijaj tvoje oblasti. Tebe bodo

¹ Pri Bogu.

opisovali kot vse druge: sorodnike je ljubil; je bil pač svojčas vzvišen in strog, svojčas pa, če je zapihal mehki vetrc raznih ozirov, pristranski in mehkoben.

Toda nasmeh izza Madoninega pajčolana je postajal vedno bolj nebeški, kakor da je milostna božja Mati sama zadaj, tako sladko in sveto se je glasilo to smehljanje. Kako da se le more tako smehljati? Ali ne bi morala pravzaprav tudi tako zakrknjeno gledati, nemo, sodljivo? Pajčolan so ji vzeli, kaj to, edinega Sina so ji vzeli. Ali bi ne bilo treba, da zato vso zemljo s svojim srdom obišče? Vendar ne, smehlja se. Kljub temu se vendar ni hotela imenovati Mati ostrosti, ampak Mati milosti. Noče nas strašiti, ampak razveseljevati, ne moriti, ampak oživljati. In nikakor noče nositi meča svojega služabnika Mihaela, ampak lilijo iz rok nadangela Gabriela. Nikdar ni rekla: Kriv je! vedno le: milost! Saj se vendar imenuje gratia plena.¹ O moj Bog, saj gratia je več kot justitia.² V pravičnosti se svet kakor v snegu zaduši, toda v milosti se razcvete in postane lep in svet kakor v maju. In vse vladanje sveta od Adama do danes je bilo vendarle vedno sama milost. Kako naj bi jaz, mali viničarski deček, zemljo nazaj zasukal in rekel: Sedaj se pa milost neha, sedaj se zopet začne osiveli red pravice.

¹ Milosti polna.

² Milost je več kot pravica.

Ej, ej, kako se to pajčolan giblje in ziblje, resnično, kakor bi ga nosila prekrasna postava, sem in tja, tja in sem, in navsezadnje še v prelep finale¹ izdoni:

»Moj nasmeh, slišiš ti, mračni človek, takoj nesi moj nasmeh bratu in njegovemu otroku, da se tudi onadva zopet nasmehmeta in da potem morebiti tudi ti, neveseli služabnik mojega Sina dobiš iskrico tega smehljaja. Jaz sem veliki nasmeh nebeškega kraljestva. Kdor se z mojim smehljajem vsaj malo ne nasmehne, ne more vanj priti.

Papež se je siloma dvignil s stola in je krepko pozvonil. »Pa naj ljudje reko, kar hočejo, celo: Heli, Heli! naj nad menoj kriče, danes se bom smehljaj,« je mrmral v prekrasni trmi.

Kakor krstno zvonjenje je gibčno žvenkljanje spremljalo to mrmranje. Prav res, saj se je tudi nov človek porodil, čeprav že sivih las in starega, globokega basa.

»Di Fucco, preskrbite baklje in služabnike, v angelski grad pojdemo!«

VII.

Tesno drug ob drugem ležita v ječi Perettija, oče in sin, in spita mirnega srca, mirnega srca, čeprav jima polni mesec skoz omrežje drzno lega na obraz, kot da v ce-

¹ Konec, sklep.

lem Rimu ničesar ne najde, kjer bi svojo dušo bolje mogel ogreti. Svoji blazini sta iz dolbine na tlak potegnila, da bi prav do zadnje minute mogla skupaj ostati. Eden drugemu držita roko za vzglavje in v tako tesni enoti, da jima srce enako bije, celo enake sanje imata.

Sanja se jima, da ima Madona doma zopet svoj pajčolan in z oltarja stopi in gre na dolgo pot z gorâ doli proti njima v Rim. Skoz neskončno noč, ki leži med sibilskimi vrhovi in mestnimi stolpi, prihaja od daleč, daleč, po ozki, zlatozelenkasti cestici, ki se lesketa kot lunin žarek. Samo to vidita, kako njene srebrne noge urno migotajo pod višnjevim robom njenega krila, tako urno, da šteti ne moreš, in pa kako pajčolan kot tenka bela meglica za njo valovi in kako se tako dobrotno proti njima ozira. Sicer ni v tej sliki nič drugega kot brezslišni, sijajni mir.

Preko brezden in pinijskih¹ vrhov hodi tako po tenkem žarku, hiti sedemkrat preko sedemkrat zavite Tibere in nje kar moč starodavne žuboreče vode, se približa gregorianskemu gradu in kot blisk šine skozi mestno obzidje, se ne izogne nobenega stolpa, nobenega templja, se izprehaja sredi med polnimi palačami kakor solnce in dospe že do angelskega mostu. Kdo jo bo z mrežami ustavil in ji z zapahi

¹ Pinja je drevo, podobno našemu borovcu, le da ima veje vse v višavi v široko krono zbrane.

pot zaprl? Tako prezirljivo se smehlja, kakor le njen nedolžni obrazek premore in se potem priziblje po trikrat zaprtem mostu. Niti eden izmed dvanajst musketirjev je ne vidi. Toda marmornati angeli na slopih v reki s svojimi perutmi spoštljivo na en mah skupaj udarijo, kakor pri veliki paradi o Vseh svetih, in imenitno salutirajo. Samo najstarejši med njimi je nekoliko prekesen, ker se mu je eden izmed mnogih povodnih komarjev ravno v slovesnem trenutku v nosnico zaletel in ga še tako usekavanje kar skoro ni moglo vun spraviti. Tudi sveti škofje in opati na nekaterih podstavkih niso salutirali. Še niso bili v nebeške vojne predpise tako posvečeni kakor večni angeli in so zato svoje bradate glave prav do pasu priklonili. Toda nadangel vrh gradu je molče pripognil meč in tehtnico, kakor da bi mu bilo poveljstvo za čas odvzeto.

Zdaj se pelje skoz grajska vrata, pa naj bo še toliko zapahov in verig na njih, na dvorišče. Vratar zakriči, ključarji pri teko in straža rožljajoč nastopi, da bi prikazen vklenila. Neumnost! Madona se jim samo malo nasmehne, pa padejo suhlice in samokresi kot suho listje od njih. Poklekniiti morajo in roke skleniti. Ne morejo drugače.

Zdaj zašumi po hodnikih in po polžastih stopnicah navzgor. Ta hip stoji že pred njiju zaporom. To se blesketa skozi ključavnico kakor zvezda. Vrata odsko-

čijo. Notri zaveje. Smehlja se. O Bog, smehlja s starim, domačim smehljajem.

»Misericordia!«¹ moli Sesto v snu.

Ona pa stopi trdo k spečima. Zdaj odpne pajčolan z glave. neverjetno, in ga spusti kot mehke, hladilne snežinke na njiju vročični telesi. Kako to hladi! Ozdravita! pravi kakor nekdam pri postelji na smrt bolnih Paritondcev. Resnično, to je rekla: ozdravita!

In hrepeneče kakor v resnici bolan deček stegne Poz'do roko proti njej in zašepeta: O Madonna, Mamma mia!²

Tedaj se nasmehne lepše nego desetisoč mladih rožnatih mater skupaj in pravi: Gratia, figliuoli miei, gratia!³ . . . Toda to že ni več Madonin glas. To je zašermelo kot z jezika Boga Očeta samega.

Sanjavca sta se vsled tega takoj popolnoma zbudila in zagledala . . . papeža! Pred njima stoji v belem talarju, ki se njegova pepelnata brada nanj razpleta. Drugače je vse belo na njem, cingulum,⁴ plašček okoli pleč in mala kapica nad tonzuro.⁵ Celo križ na prsih, ki ga ne nosi na zlati, ampak na železni verižici, se kot kristal blišči v diamantih. Toda najbolj bel izmed vsega je Madonin pajčolan, ki se mu z roke obeša na speča, kakor na

¹ Usmiljenje!

² O Marija, Majčica moja!

³ Milost, sinka moja, milost!

⁴ Pas.

⁵ Za tolar velik ostrizen prostor na tememu.

primer svetlo cerkveno banderce tolažljivo zre na ljudstvo pod seboj. Dva bakljenosca stojita na desno in levo ob papežu, zadaj poveljnik trdnjave z mnogimi ključi in Don Zaccaria in nekaj nobelgardistov.¹

Poz'do mogočno odpre kot voda temne oči, pa ne more te velike, svetle prikazni naenkrat razumeti in ves zmeden zakriči: »Ali je že čas, da umrjeva? ... Oče, vstani!«

»Misericordia!« zakliče Sesto vdrugeč in sedaj jasno ve, kaj in komu to pravi.

Dolgo je papež že pred njima stal in njiu obraze študiral. Da, to je njegov brat z dvakrat upognjenim nosom, Perettijev, s previsokim čelom, izpod katerega rastejo tako košate obrvi, skoro v oči, in s trdim, močnim, kamenitim zatilnikom. To je pa njegov nečak, ta dolgi, medli deček, s še globljimi obrvmi, še drznejšim nosom, še bolj divjim zatilnikom in z volčjim zobovjem, čigar zgornjo vrsto si je trdo v brado zažrl. To sta ona dva, to sta prava dva! Le preklana polna ustnica in rdečkasti kuštravi lasje so mu neznani. To in tudi svojo velikansko postavo morata imeti od viharnejše in mogočnejše matere. Toda vse drugo je rodbinska last. Perettija sta. Sam na svojem telesu to dobro čuti, to je njegovo meso in kri.

Tak kot ta mož je bil pred petdesetimi leti naš oče, si pravi papež, ko se je

¹ Plemiči, ki tvorijo papeževo častno stražo.

poslavljal od mene novica¹ pod križnim hodnikom v Montaltu. Nikoli več ga nisem videl. In tak kot ta mladenič sem bil sam takrat, nekoliko manjši sicer, toda s svojimi svežimi petnajstimi leti tudi že tako shujšan od stradanja in tako zmedel od sile in vročine po nečem posebnem. Tudi z zobmi sem tako v brado grizel, ker nisem vedel, kaj naj bi z vso silo. In tak pogumen dan in taka gotova in globoko snivajoča noč se je takrat tudi iz mojih oči bliskala.

Toda ne, tako slok vendar nisem bil, niti kot dijak-prosjak v Jakinu ne, kakor tale dečko. Tudi las in habita² nisem nikoli tako razkuštranih nosil in svojega čela nikoli tako v tuhtanje poglobljenega, kakor ta dva uboga tovariša. Lej, lej, nima samo stari, ampak tudi mladi že brazgotine v obraz vdolbene. To je od njih divjega življenja. Pa zakaj vendar tudi nista prišla iz svoje zanemarjenosti k meni, pa bi dobila denarja, lepo obleko in mastno službo ali prostorček, kjer bi se redila in povrh še viteški klobuk? ... Ta odljudna, ta ponosna kri!

Kaj pa držita tako krčevito med prsti? Bližje posveti, Diego! Bog Italije, ali ni kepica zemlje in zelen list z doma? Resnično, cunjico z domovja in prostosti sta v ječi ohranila in je ne izpustita iz

¹ Človek, ki je v samostanu na poskušnji.

² Meniška obleka.

pesti. O mladost, o domovina, o ljubezen, kaj se godi z menoj!

Staremu papežu vedno bolj čudno prihaja. Služabnikov in prilizovalcev in umetnikov in bojevnikov ima, kar hoče. Toda te sodrge je vse le spoštljivost, dolžnost, navada in zato je vse hladno kakor marmor v Vatikanu. In to nas naredi tako trde, stroge, gospodovalne. O, da sem vedno imel krog sebe kaj takega kot tu, kaj tako svobodnega in kremenitega v vsej rimski mehkužnosti, in kaj tako domačega in prisrčnega v vsem brezdomovinstvu papeškega dvora, kaj takega, da bi tako roke nasproti stezalo, polne mladosti, kot ta vzbujajoči se mladenič in bi v taki prečudno sladki zamenjavi zemlje z nebesi vpilo: *Madonna, Mamma mia...* in zopet kaj, kar bi tako hrepeneče klicalo: *Misericordia!* z glasom in pogledom, ki me ogrevata, ki smeta od mene zahtevati, kakor brat sme od brata vse zahtevati..., kaj takega, kar bi mogel tikati iz duše v dušo, oh, do danes tega še nisem našel. Zdaj je tu, tu pred mojimi nogami. O ljubezen, pozna ljubezen, kaj delaš iz mene?

Sikst ne more drugače, mora tem čvetero prečudno odprtim očem, ki proti njemu strme, dvakrat in trikrat zaklicati: »*Gratia, figlioli miei, gratia!*«¹

»Stric, oče!« zavriska Poz'do, »stric papež!«

»Jaz sem, da, jaz sem,« zagotavlja

¹ Milost, sinka moja, milost!

Sikst . . . , »toda Madona je, ki vaju rešuje. Jaz sam bi tega ne zmožel. Jaz sem le človek kakor vidva; tvoj brat, Sesto . . . , tvoj stric, Poz'do, gotovo in resnično.

In da bi gotovo verjela, je Sveti Oče k njima pokleknil in iskreno na usta in lica poljubil brata in bratovega sina, kakor je Kristus nekđaj poljubil Petra in Janeza.

»Ne bojta se,« je Sikst kleče nadaljeval. »Prinašam vama Madonin pajčolan, ker sta bila blizu smrti. Ona me pošilja, da vama prinesem njen nasmeh in ž njim vred zdravje. Dobro torej, življenje vama podarjam, prosta sta! Vzemita pajčolan in ga nesita vaši Madoni nazaj!«

Po tem trenutku, ko je bilo njegovo srce nezavarovano, se je papež počasi dvignil, zopet pogledal po svoji okolici in polagoma zopet zadobil svojo koščeno ponašo in navadno višjeduhovsko dostojanstvo. Vendar se je vse njegovo samooblastno početje zdelo kakor umiljeno s tem Marijinim pajčolanom. Njegov impozantni¹ glas, ki je na mladega Poz'da večji vtis napravil, kot vse drugo stričevo veličastvo, je bobnel zdaj kot oddaljen, pa nikakor ne neučinkovit grom nad njiju glavama:

»Madona vaju je rešila, jaz sam tega nisem zmožel. Naj vama to ponovim! Toda tudi ona more to pred svojim Sinom, Sodnikom sodnjega dne, le tedaj zagovarjati, če vredno zadoščenje dasta.«

»Che si, o che si!«² mu je zadonelo

¹ Mogočni. — ² Da, da, kajpada!

nakvišku, visoko kot trobenta in nizko kot pozavna s prisegajočo, nepremagljivo vernostjo.

»Velik dolg imata poravnati. Dobro, zdaj vem, kako. V rokah imata kepo zemlje in rastlino. Prav, naj bo to vašin grb, Cavalieri di Terrapianta!¹ . . . Vidva vesta, da je domovina, odkoder je ta zemlja, opustošena kot puščava po vojski in draginji in po lenobi njih veliko, pa tudi po vaših divjih grehih. Pojdita torej in zberita svoje pomagače in porujte trnje in obdelujte ubogo zemljo, preorajte jo v njive in zasadite gozdove in sejte žito in deteljo in proso in zajezite potoke in zaredite dobro živinsko pleme in ugonobite zver i gori v gorovju i v svojem divjem srcu, če bi se hotela vnovič dvigniti! To bo težko življenje in potiti se morate in krvaveti, ker ste prej pot in kri od drugih zahtevali. Toda junaško življenje bo to, pravi viteški poklic vitezov plemenitih Terrapiantov in bo veselilo vas in vaši otroci in otrok otroci se bodo smejali. V imenu presvete Madone!, ali hočeta?«

»Da, sveti Oče, da, stric papež, hočeva, hočeva . . . takoj na delo in vedno pri njem!«

Poskočila sta, kakor da bi se z dvema korakoma prišlo gori do sibilskih gorâ. Toda takoj sta zopet padla nazaj na ko-

¹ Viteza plemenita Terrapianta (terra = zemlja; pianta = rastlina).

lena. Zakaj verigi od členka do členka sta ju še zadrževali.

»Nikar tako prenačljeno, brata,« opominja papež v lahnem videzu šale. »Kar brez blagoslova bi najrajši drla od namestnika Kristusovega, pa vama je vendar blagoslov potrebnejši kakor katerikoli ubogi grešni duši. Sprejmita ga torej kot dobra kristjana, ostalo« — pokazal je na okove — »se bo lahko naredilo.«

Nato sta ob svitu bakelj in rožljanju verig ponižno prejela apostolski blagoslov. Železne okove z nog, ki so bili takorekoč ž njima vred blagoslovljeni, sta položila doma Madoni pred noge, in če so kesneje v Abrucih govorili o »Mariji v verigah«, je zadnji človek vedel, katero čudodelno podobo mislijo.

Potem se je pa začelo po deželi navzgor in navzdol veliko zadoščevanje z rovnico in sekiro. Potrebni denar in orodje, vprego in vprežno žival je daroval papež, in od Spoleta in Foligna prav gori do začudenih kamenitih sibilskih obrazov se je razlegalo kopanje in sekanje, kakor da bi bilo treba v dnini našega Gospoda Boga prirediti nov raj za novo človeštvo.

Raj sicer res da ni vzcvetel. Tudi je ostalo pri Adamu in Evi starega svetovnega reda. Vendar pa se je temna divjina preustvarila v rodovitno zemljo z mlekom in sadjem in tudi mračna duša tega rodu si je privzela krotkejši in jasnejši značaj.

Možje so postali bolj ženski, kar je bilo zelo potrebno, to se pravi, navadili so se po brezsrčnem delavnem sklepanju zvečer vedno bolj in bolj ljubiti sladkost delopusta, uteho ob ženi in blagoslov svojega tihega, dobrega ognjišča. In žene so postale bolj moške, kar se je zdelo prav tako nujna potreba, to se pravi, niso oblekle hlač, ampak so svojim štiri- in šestnajstletnim sinovom, ki jim je že mah poganjal, še vedno junaško iztepavale hlače po vsaki prešernosti. Te ženske so vedno bolj očitno spoznavale: čim večji je vrt, čim težji kletni ključi in čim okusnejša postaja kuhinja, kaj da same v resnici pomenijo, in blagodejno in verige drobne dejanje Madone, ki je bila tudi ona njih spola in je vso moško oblastnost z enim samim vetrcom svojega pajčolana prekosi, je dalo Abrucovkam še zadnji krepki sunek iz nekdanje sužnosti do spoštovane in krepkega sovladarstva, čeprav še vedno umerjenega po krilu in kiti in še drugačni previdnosti narave.

Komaj je bil Sesto zopet v deželi, že so hiteli stari roparji in pretepači pod poveljstvo svojega ljubljenelega, vse presega-jočega poglavarja, da blagoslov sejejo, kjer so prej grešili. Bodalce in meč so dobesedno prekovali v mirno poljedelsko orodje, kakor stoji v sv. pismu. Kjer so se prej v svojih čudnih prigodbah bili z divjimi baroni ali gorskimi nasilniki, so se zdaj za smrt in življenje borili z nasilnimi

hudourniki. In kjer so prej oropali skopuško kramarsko drhal do zadnjega šiva, so zdaj ropali še bolj skopo zemljo prav do dna. In kar so prej tolikokrat pokradli iz zapahnjenih palač, te kovine in kristale so šli zdaj iskat v dragocene kamnolome. Tako se je zgodilo, da so tam, kjer je bilo prej veliko stradanja, uživali dobro vino domačega pridelka in potice lastne peke in so si ob nedeljah od prekajenih krač rezali svoje ne preveč skrbno odmerjene porcije in peli po večernicah ob plesu svojih zalo oblečenih hčerâ in sinov romance o mladeniču iz Losse, o zvesti dvojici Rufi in Brigonu iz Nursije in druge pripovedke in jim je eden na kitaro brenkal ali godel na božanstvene dudle. In so lahko tako slovesno praznovali. Zakaj če si pogledal iz visokega domačega gorskega okna doli po dolinah, si videl ljubo deželico, plavo v gozdovih in rumeno v žitu in zeleno v vrtovih in blaženo v smehu človeškem.

Tudi stari da Dia je bil po svoje deležen napredujoče kulture. Postal je namreč kanonik v Spoletu in se je od časa do časa peljal v jako dolgem in zelo vijoličastem prelatskem plaščku v Surigno k svojemu bivšemu župniku, ki ga je prej vedno pestil kot svojega podložnika in mu je pri skupnem kosilu z nekoliko slabšim vinom postrezal; sedaj mu je moral pa kot veliko višjemu do vrat nasproti iti in njemu na čast vselej najboljše vino na mizo prinesiti.

Te hudobije bi človek da Diju ne bil prisodil. Pa je bila tudi njegova edina.

Paritondo je pač ostal majhna vas. Kako naj bi se pač tako visoko gori na skalah razvil v veliko mesto? In ali je to potrebno? Dovolj, da so njegova bivališča postala čednejša in da je njegova edina ulica dobila tlak, ki je po njem šestdeset otroških cokljic in šestdesetkrat šestdeset kozjih parkeljcev vsako jutro prečudno pomešano iz vasi vun klopotalo. Tudi je rasel za vsako hišo vrt z bučami in divjo trto in črešnjami. In dečakom ob sobotah — prej teža itak tudi po tej veliki izpremambi niso storili — ni bilo treba svojih kuštravih glav v paritondskem potoku umivati, ampak odslej so jih z njih bliskovito porednostjo vred vtikali globoko do jamice pod vratom v velik vodnjak pred cerkvico, s sedmerimi curki. Toda najlepše med vsem je bilo vendarle to, da je Madonna zopet imela svoj lilijski pajčolan.

Sikst V. pa je bolehal doli v vročem Rimu čisto naskrivaj vedno bolj resno in je nekaj mesecev kesneje umrl precej nagle in večini Rimljanov nepričakovane smrti, dasi je prav do zadnjih dni upal, da bo vendarle še smel oznaniti veliko, pa še vedno tako oddaljeno sveto leto, leto 1600¹, ko ne bo ne natezalnice, ne vislic, pač pa veliko odpuščanja. Komaj šest let, toda mogočno je rožljajal s ključi sv. Petra.

¹ Umrl je l. 1590, izvoljen je bil l. 1585.

Zato ga je dvakrat žalilo, da so si zadnje čase v Rimu naskrivaj pošepetavali in da so si dvori sem in tja dopisovali, da tudi ta papež na osebe gleda in da nad grehom svojih ljubljencev potrpežljivo zatisne eno oko. Pa ni nič zoper to ukrenil, morebiti, ker je vzel to kot kazen za svojo prejšnjo preveliko strogost, morebiti je pa tudi slutil, kakor večkrat vsi veliki ljudje, kako blizu je že vsemogočnemu koscu, dasi je še vedno kot trije zdravi sejal, sadil, plel po njivi sveta.

V njegovih zadnjih trenutkih ga je prvič omotila vročica v njegovem tako hladnem rimskem življenju in tedaj je menil, da med pečatenjem pisarjev in drdranjem kočij in poslanikov in med šumenjem kardinalskih vlečk sliši nekaj, kar se mu zdaj tisočkrat lepše glasi: žito abruških dolin se ziblje, oljka šumi prav do apeninskih grebenov in stiskalnice spoletanskih vasi škrebetajo na vseh koncih.

Ležal je pri navadnem oknu svoje pisarnice in skoz zmešnjave zadnjih vzdihov, ko se je kakor neštetovrstna megla pred njegovimi očmi gori in doli izpreletavalo, se mu je venomer zdelo, da gleda nekaj visokega, vrhovitega, blestečega.

Ali je bil ta večni, naravnost dolgotrasni obelisk pod okni?

Ali pa je bil greben v Abrucih? Kolkorkrat si ga je hotel поблиžje ogledati, so se zakadile nove megle v podobo in so vse prepregle. Toda zdaj, hitro poglej, se

je mešanica malo odprla. Resnično, stal je na gori, ki so se oblaki vanjo zaganjali in je gledal zdaj tu, zdaj tam skoz globoko razpoko dobro znane in vendar že tako daljne kraje. Eja, to je bila vendar preteklost. Še enkrat se je hotela zrcaliti v duši tega tako velikega moža, preden se je morala zopet za dolgo s tisoč majhnimi razdrobljenimi podobnicami zadovoljiti. Skoz vsak razgled pa se je umirajočemu papežu visoka, svetla, šilasta reč vedno skrivnostno kot velikanski prst blestela nasproti.

Pozdravljal ga je v višavo oni mladi dan, ko so ga bratje izvolili za priorja v Montaldu. Oh, da! to je pač ostri samostanski stolpič . . . ali je še bolj koničasta cipresa, ki jo zdaj kot kraljico zasaja med pritlikavo abruško grmičje? . . . In zdaj prihaja dan, ko je Sikst postal škof v Sant' Agati. Ecco¹, to je ta: dvorogljata, srebrno pretkana infula², ki mu jo je bolonjski kardinal takrat na maziljeno glavo posadil . . . ali, ali? ali ni navsezadnje čopasta kapa prešernega Poz'da gori pri Sibilah? . . . Riverenza³, tam se bliža kot sijajni finale dan, ko so mu položili tiaro⁴ na glavo, to krono iz kron, z nje slavnimi zmagami nad tremi francoskimi Henriki,⁵

¹ Glej, evo.

² Škofovsko kapa.

³ Priklonimo se.

⁴ Papeška krona, iz treh kron sestavljena.

⁵ Nad slabičem in razbrzdancem francoskim kraljem Henrikom III. (1574—1589) in njegovim stričnikom, mladim Henrikom Condeškim, ki ju je

pa tudi z njenimi brezplodnimi vabili plavolasi, verolomni angleški hčerki; z njenimi osvojitvami na vzhodu sveta, pa tudi z njenimi izgubami na severu Evrope; to krono, polno zmag in porazov, polno zasmeha in častnih spominov, to spotiko in to slavo sveta. Ali je pač ta krona iz kron, ki se tako svetlo dviga nad njegovo mrzlično posteljo, ali ni tem več vitka, nežna Madonina glava s plapolajočim pajčolanom in pozdravom: Ave, Papa, ave figlio mio!?¹

Ne, to ni več vročica, sedaj sliši resnično rimsko Marijino zvonjenje. Sto zvonov ga poje eden čez drugega. Ave tukaj, Ave tam, Ave od vseh vetrov. To gostoli skoz mračeci se zrak kakor brezštevilno blažen Ave! In ljudje ga odzdravljajo in ga vsakemu duhcu na peroti obešajo. Pa to je angelcev, vsi majhni z lilijo v roki pozdravljajoči Gabrielčki, ki morajo po naročilu nebes Kraljice in njenega Deteta človeku lahko noč voščiti. Sladek, kot pero lahen, drugačen, z zemljo obtežen, teman, proseč Ave, da ga Gabrielčki veliko počasneje gori neso, kot so ga doli prinesli. Ave Maria, gratia plena²... Milosti polna!

kot trdovratna krivoverca izobčil in jima s tem pot do prestola zabranil; in nad Henrikom Navarskim, ki se je kot krivoverec moral papežu približati in se je po smrti Sikstovi celo v katoliško cerkev povrnil (1593).

¹ Pozdravljen, papež, pozdravljen, sinko moj!

² Zdrava Marija, milosti polna...

O Bog, kako je železni mož, ki mu celo smrt komaj kapljico potu iztisne iz las nad čelom, kako je vendar zdaj vsake iskrice milosti vesel, ki jo je v življenju zanetil, desetstisočkrat bolj, kakor če bi bil vse obeliske iz Egipta v Rim zvlekel ali če bi bil celo Sveto deželo osvojil! Gratia plena! Ahi¹, če bi mogel zdaj še enkrat iznova začeti, pa bi se hotel imenovati Sikst Milostni. Od vsega vrišča pravzaprav to edino ostane in edino obvelja: milost.

Vedno višje se vidi Madonino obličje, vedno bolj bel postaja pajčolan. V najvišje oblake se vzpenjata in na uho mu šumi in vrši kakor veter iz večnosti. Nič ne sliši več sveta, izgublja stalo in oporo in vsakršno čuvstvo, omotičen zapre oči in drgetajoč dušo in poizkuša še zadnjikrat z napol mrtvičnimi ustnicami poprositi: Gratia!

Strel iz topa s šempetrskega gradu, črne zastave z vseh slemen. V sikstinski kapeli zakliče kardinal kamerlengo²: »Molite za našega pokojnega papeža Siksta Petega! . . .« »Gospod mu daj večni pokoj!« odgovarja škrlatni zbor³ in brez konca naprej mrmlja po svetu vsa čreda brez pastirja.

* * *

¹ Ahi = oj, jojmene, vzklik bolesti.

² Najvišji papežev dvorjan.

³ Kardinali, ki so oblečeni v obleko škrlatne barve.

To je zgodba o Sistu in Sestu, in ničesar nimam pripomniti, razen da je Sesto preživel ne le Šista, ampak še tri druge papeže in tri vrle zakonske žene in je bil kot vdovec med sedemdeseterimi otroki in otrok otroki še vedno tisti Peretti, ki je najurneje po hribu navzgor tekkel, najzanesljiveje letečo šojo streljal, edini med vsemi, ne da bi mu bilo treba na prste stopiti, do cerkvene strehe dosegel, pa tudi ob sobotah v najglobljem in najpobožnejšem basu vseh abruških basov Devici v pajčolanu litanije naprej pel.

Ljudska knjižnica.

I. Conan Doyle, **Znamenje štirih.** Povest iz delovanja svetovnoznane policista Sherlock Holmesa. 60 vin, skupaj vezan s povestjo »Darovana« 1 K 80 vin.

Ta povest opisuje, kako je slavn, nad vse premeteni detektiv Sherlock-Holmes odkril sila tajnostno zadevo in zasledil hudodelce.

II. Dostal, **Darovana.** Zgodovinska povest iz dobe slovanskih apostolov. 60 vin., skupaj vezan s povestjo »Znamenje štirih«. 1 K 80 vin.

III. Sienkiewicz, **Jernač-Zmagovač.** Povest. — Achleitner, **Med plazovi.** Povest tirolskega gorskega župnika. 60 vin., skupaj vezan s Finžgarjevo povestjo »Gozdarjev sin«. 1 K 40 vin.

Sienkiewiczzeva povestica bo prav tako ugajala kakor »Povest tirolskega gorskega župnika«, ki slovi po lepi snovi in jedrnatem slogu.

IV. Detela, **Malo življenje.** Povest. 1 K, vez. 1 K 90 vin.

Detelove povesti iz domačega življenja spadajo vsled svoje realitike in šegavosti med najbolj prikupljive v slovenskem slovstvu.

V. Šenoa, **Zadnja kmečka vojska.** Zgodovinska povest iz leta 1573. 1 K 60 vin., vez. 2 K 60 vin.

Edini zgodovinski roman Jugoslovanov o boju slovenskih in hrvatskih kmetov zoper grajsko tlačanstvo.

VI. Finžgar, **Gozdarjev sin.** Povest. 20 vin., skupaj vezan s Sienkiewiczzevo povestjo »Jernač Zmagovač in Achleitnerjevo »Med plazovi«. 1 K 40 vin.

Vsaka Finžgarjeva povest je zajeta iz življenja našega ljudstva, ki ga malokdo tako globoko pozna kakor ta pisatelj.

VII. Detela, **Prihajač**. Povest. 90 vin., vez. 1 K 70 vin.

VIII. Jirasek, **Pasjeglavci**. Zgodovinska povest. — **Kristusove legende**. 1. Vodnjak modrih mož. 2. Betlehemsko detece. 3. Sveti noč. 4. Beg v Egipt. 5. V Nazaretu. 6. V templju. 7. Taščica. 8. Naš gospod in sveti Peter. 2 K 20 vin., vez. 3 K 20 vin.

Jiraskov roman, ki se vrši v dobi vstaje čeških kmetov zoper grajsko suženjstvo, ni pisan samo z ljubeznijo za pravično stvar tlačanega ljudstva, ampak izredno učinkuje tudi po krepkem in živahnem risanju tedanjih razmer.

IX. Jakoba Alešovca izbrani spisi. I. zvezek: **Kako sem se jaz likal**. I. del: Doma. V šolo. Začne se nemščina. Klošterski muc. Z nemščino gre naprej. 1 K 20 vin., vez. 2 K.

X. **Kako sem se jaz likal**. II. del. V Ljubljano. Ljubljanska šola. Vse se zasučje drugače. Razne zmešnjave. 1 K 20 vin., vez. 2 K.

XI. **Kako sem se jaz likal**. III. del. Pravo likanje se prične. Bos pa vendar ne. Nova doba. Na razpotju. Nov zasukljaj. Dodatek. 1 K 20 vin., vez. 2 K.

Alešovčev »Kako sem se jaz likal« je najboljši slovenski humoristični roman.

XII. Dolžan, **Iz dnevnika malega porredneža**. Povest za zabavo. 1 K 40 vin., vez. 2 K 30 vin.

Povest iz hudomušnega otroškega živ-

ljenja, ki se je vsled svoje ljubkosti splošno priljubila.

XIII. Haggard, **Dekle z biseri**. Povest iz Neronove dobe. 2 K 20 vin., vez. 3 K 20 vin.

Roman, ki vsled svojih interesantnih prizorov in zgodbe dveh v boj krščanstva s poganstvom zapletenih oseb ohranja bralčevo pozornost do konca.

XIV. Jakoba Alešovca izbrani spisi IV. in V. zvezek, **Ljubljanske slike, podoba ljubljanskega mesta pod drobno-gledom**. 1 K 80 vin., vez. 2 K 60 vin.

Šaljiv opis različnih ljubljanskih slojev in razmer v Alešovčevih letih.

XV. Coloma, **Juan Miseria** (Janez Nevolja). Povest. 1 K, vez. 1 K 60 vin.

Nenavadno zanimiva povest iz burne španske zgodovine.

XVI. Jakoba Alešovca izbrani spisi VI. zvezek, **Ne v Ameriko**. Povest. 1 K 50 vin., vez. 2 K 40 vin.

Žalostna povest, kako se slovenski sinovi v zapeljivi Ameriki telesno in dušno izgubljajo, je v tem na podlagi resničnih dogodkov nastalem romanu dobro opisana.

XVII. Sienkiewicz, **Skozi puščavo**. Roman iz Mahdijevih časov. 2 K 80 vin., vez. 3 K 90 vin.

Sloveči pisatelj nas s tem romanom popelje v Saharo in njeno divno grozoto.

XVIII. Haggard, **Roža sveta**. Povest iz dobe tretje križarske vojske. 2 K 80 vin., vez. 3 K 90 vin.

Ta roman je poln življenja in pretresujočih prizorov; odigrava se v času, ko premaga slavni sultan Saladin križarsko vojsko.
